

บทที่ 4

การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านสันทรายพัฒนา

ผลจากการศึกษาบริบทของหมู่บ้านสันทรายพัฒนา โดยเฉพาะจากการสำรวจทางกายภาพพบว่าหมู่บ้านแห่งนี้ต้องเผชิญกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีทั้งเรื่องขยะ น้ำท่วมขัง รวมทั้งความเสื่อมโทรมทางกายภาพอื่นๆ โดยที่ปัญหาดังกล่าวส่วนหนึ่งก็เกิดจากปัจจัยภายในหมู่บ้านเอง แต่อีกส่วนหนึ่งก็เป็นผลกระทบมาจากปัจจัยภายนอกหมู่บ้าน อย่างไรก็ตามชาวบ้านพร้อมด้วยแกนนำคนสำคัญของหมู่บ้านก็พยายามที่จะร่วมแรงร่วมใจกันช่วยแก้ปัญหาของหมู่บ้าน จึงเป็นที่มาของการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมขึ้น

เนื่องจากวัตถุประสงค์ของการศึกษาครั้งนี้ต้องการทราบถึงสาระสำคัญของการมีส่วนร่วม ซึ่งได้แก่ ขั้นตอน และลักษณะของการมีส่วนร่วม รวมทั้งปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ดังนั้นการนำเสนอข้อมูลจึงประกอบด้วยสาระสำคัญดังกล่าว ดังนี้

4.1 กิจกรรมทางด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้าน

1) กิจกรรมในโครงการคัดแยกขยะ

โครงการคัดแยกขยะเริ่มต้นเมื่อกลางปี พ.ศ.2546 จากการที่แกนนำของหมู่บ้านได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำงานของกลุ่มองค์กรเอกชน ซึ่งเป็นโครงการเกี่ยวกับเรื่องสิทธิความเท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชาย และองค์กรดังกล่าวก็ได้เข้ามาช่วยเหลือหมู่บ้านสันทรายพัฒนา โดยแนะนำให้กลุ่มอาชีพจักสาน ทำกิจกรรมในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป เริ่มต้นจากการจัดตั้งกลุ่มชื่อว่า “โครงการอาชีพและสิ่งแวดล้อมโดยบทบาทหญิงชาย” มีการนำแกนนำจากกลุ่มจักสานบางส่วนเข้ามาอบรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและสิทธิความเป็นหญิงชาย เมื่อประมาณเดือนเมษายน พ.ศ. 2546 และได้จัดให้กลุ่มสมาชิกได้มีโอกาสไปดูโครงการจัดการขยะในชื่อโครงการ “ขยะทองคำ” ที่ อบต.ดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นโครงการตัวอย่างในการจัดการขยะที่เกิดจากความร่วมมือกันระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลและหมู่บ้าน จากนั้นในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2546 ได้จัดให้มีการประชุมวางแผนเกี่ยวกับปัญหาขยะในหมู่บ้านที่ดูไม่สวยงาม สกปรก และขยะที่อุดตันท่อน้ำ อันเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาน้ำท่วมขัง ในขั้นต้นของการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการเรื่องขยะ มีวิทยากรจากองค์กรเอกชนเข้ามาช่วยเหลือให้ความรู้และคำแนะนำในเรื่องประเภทขยะ โดยแบ่งขยะออกเป็น 2 ประเภทอย่างง่ายๆ คือ ขยะเปียก และขยะแห้ง โดยเฉพาะ

ขยะแห้งสามารถแยกไปขายได้ จากนั้นจึงมีข้อตกลงโดยการกำหนดว่าภายใน 1 เดือนจะมีการนำขยะที่แยกแล้วมาขาย 2 ครั้ง คือวันอาทิตย์ของสัปดาห์ที่ 2 และ 4 ของเดือน เงินที่ได้จากการขายขยะจะถูกนำมาสมทบเป็นกองทุนขยะในหมู่บ้าน

เนื่องจากกิจกรรมที่ทำในช่วงแรกๆ เป็นเรื่องที่ชาวบ้านยังไม่ค่อยแน่ใจกับผลของกิจกรรม การดำเนินงานของสมาชิกจึงเริ่มอยู่ที่กลุ่มแกนนำประมาณ 7-10 คน โดยแกนนำกลุ่มจักสานและแกนนำกลุ่มชาวบ้านมีการเข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้านหลายครั้ง เช่น อบรมเกี่ยวกับความปลอดภัยในการทำงาน โครงการบ้านนาอยู่ โดยส่วนหนึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรเอกชน ซึ่งแผนการดำเนินงานในช่วงแรกๆ นั้นดำเนินไปได้ด้วยดี ต่อมาจึงมีการกำหนดแผนการดำเนินงานกิจกรรมที่ชัดเจนมากขึ้น ดังต่อไปนี้

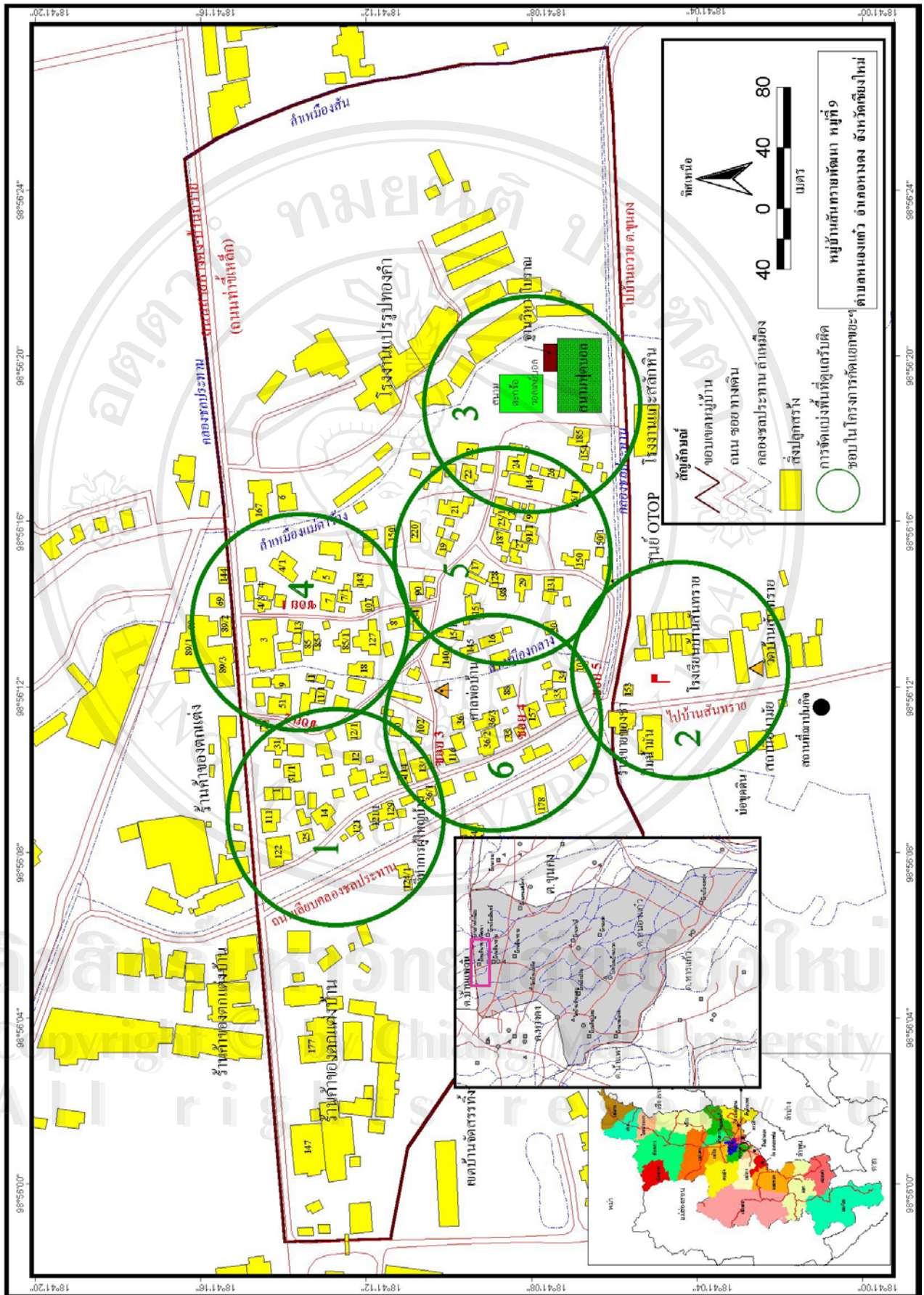
1.1) ลักษณะของโครงการคัดแยกขยะโดยบทบาทหญิง ชาย

โครงการคัดแยกขยะโดยบทบาทหญิงชายเป็นแผนการดำเนินกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสิทธิความเท่าเทียมกันของหญิงและชาย โดยการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกันโดยมุ่งไปที่การจัดการสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน ซึ่งพอจะสรุปได้ว่ามีวัตถุประสงค์อยู่ 2 ข้อคือ

- (1) ส่งเสริมการคัดแยกขยะให้ถูกวิธี
- (2) เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวในหมู่บ้าน โดยการส่งเสริมการปลูกพืชผักสวนครัวปลอดสารพิษ และส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร

โครงการนี้มีกลุ่มเป้าหมาย 50 คน แบ่งออกเป็นเขตรับผิดชอบ 6 กลุ่ม (รูป 4.1) ได้แก่

- (1) กลุ่มที่ 1 ได้แก่ นายนภดล ศรีวิไล กับ นางศรีลา รังสี ดูแลบริเวณทางเข้าหน้าหมู่บ้าน
- (2) กลุ่มที่ 2 ได้แก่ นายพิรุช มหาวรรณ กับ นางบัวถา วงศ์ฤทธิ์ ดูแลบริเวณวัดและสถานีอนามัย
- (3) กลุ่มที่ 3 ได้แก่ นายสมพล ชาติมอง กับ นายอานนทร์ พันธุ์วงศ์ ดูแล บริเวณสนามกีฬาหมู่บ้าน
- (4) กลุ่มที่ 4 ได้แก่ นายสุธรรม ศรีวิไล กับ นางมอญ จันท๊ะมงคล ดูแลบริเวณถนนซอย 1 ซอย 2
- (5) กลุ่มที่ 5 ได้แก่ นายบุญฤทธิ์ มณีวรรณ กับ นางทองลักษณ์ วงศ์ศรีแก้ว ดูแล บริเวณ ศูนย์แสดงสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์
- (6) กลุ่มที่ 6 ได้แก่ นายมังกร จาปัญญา กับ นางสร้อย แคนไกล ดูแลบริเวณ กลางหมู่บ้านหรือศาลพ่อบ้าน

รูป 4.1 แผนที่ การจัดแบ่งพื้นที่จุดเริ่มต้นที่ดูได้รับผิดชอบในโครงการจัดแยกขยะ

แต่ละเขตพื้นที่ทำหน้าที่ดูแลเรื่องการจัดเก็บขยะ คัดแยกขยะ นำขยะที่แยกได้เข้ามาส่วนกลาง และนำไปขายเพื่อหาเงินเข้ากลุ่ม และหน้าที่อีกอย่างคือ การประชาสัมพันธ์ในเรื่องการปลูกพืชผักสวนครัวและพืชสมุนไพร โดยส่วนหนึ่งใช้เมล็ดพันธุ์ที่ชาวบ้านมีอยู่ร่วมกับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรเอกชน

1.2) การดำเนินโครงการ

การดำเนินงานเริ่มชัดเจนเมื่อเข้าสู่เดือนกรกฎาคม พ.ศ.2546 หลังจากที่แกนนำได้เข้าร่วมประชุมและมีผลสรุปคือ ในแต่ละเดือนจะมีการทำกิจกรรมโดยแบ่งเป็นการคัดแยกขยะ 1 ครั้ง และการเพิ่มพื้นที่สีเขียว 3 ครั้ง หลังจากการทำกิจกรรมร่วมกันของชาวบ้านในหมู่บ้าน ได้มีการจัดเสนอผลงานที่ได้กระทำมาต่อหน่วยงานเอกชนที่สนับสนุนงบประมาณ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกันจัดประชุมต่อเนื่องกันรวม 6 ครั้ง

แต่ในช่วงหลังปรากฏว่ากิจกรรมที่ชาวบ้านในหมู่บ้านร่วมกันทำลดลง ส่วนหนึ่งเป็นเพราะกำลังอยู่ในช่วงของการแยกหมู่บ้าน อย่างไรก็ตามก็ดีชาวบ้านส่วนใหญ่ในหมู่บ้านก็ยังเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของการทำกิจกรรมเพื่อเป็นการพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง หลังจากชาวบ้านที่แยกตัวมาเป็นหมู่ 9 บ้านสันทรายพัฒนาในปลายปี พ.ศ.2546 ได้สำเร็จและเริ่มมีความคิดว่าควรมีกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาหมู่บ้าน โดยมีการทำกิจกรรมคัดแยกขยะสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ในวันเสาร์หรือวันอาทิตย์ ก่อนดำเนินกิจกรรมแกนนำจะมาปรึกษาหารือกัน จากนั้นพ่อหลวงซึ่งเป็นแกนนำหมู่บ้านจะประกาศเสียงตามสายเพื่อให้ชาวบ้านในหมู่บ้านเข้าร่วมประชุมในตอนเย็นก่อนวันที่จะมีการทำกิจกรรม ซึ่งจะมีการพูดคุยกันใน 2 ส่วนหลักๆ คือ เนื้อหาสาระของกิจกรรม ที่ปรึกษาของหมู่บ้าน อย่างเช่น ป้าไฉ จะเสนอแผนการดำเนินโครงการเข้ามาสู่หมู่บ้าน และในส่วนของการระดมความคิดเห็นเพื่อการตัดสินใจหรือสอบถามถึงความสมัครใจของชาวหมู่บ้าน ในวันรุ่งขึ้นจึงเป็นหน้าที่ของแกนนำหมู่บ้านอีกคน เช่น พ่อหลวงหรือประธานแม่บ้าน ด้วยเหตุที่บุคลิกของแกนนำของหมู่บ้านแต่ละคนแตกต่างกันไป จึงมีการตกลงกันก่อนว่าใครจะพูดเรื่องอะไร เพื่อให้ชาวบ้านที่เข้าร่วมประชุมเกิดความรู้สึกที่ดีและสามารถตัดสินใจเข้าร่วมในการทำกิจกรรมตลอดทั้งการเข้าร่วมประชุมในครั้งต่อไปได้ และเมื่อสรุปการประชุมแกนนำอย่างประธานแม่บ้านก็จะกำชับอยู่เสมอว่าการทำงานหรือทำกิจกรรมเป็นการทำเพื่อหมู่บ้าน ดังนั้นทุกคนควรเข้าร่วมหากติดธุระหรือมาร่วมไม่ได้ก็ควรส่งตัวแทนของครัวเรือนอย่างน้อย 1 คน มาเข้าร่วมกิจกรรม

ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2547 พบว่ารูปแบบกิจกรรมและแผนการดำเนินโครงการแม้จะคล้ายคลึงกับกิจกรรมเดิม แต่มีการเปลี่ยนจากเดิมที่มุ่งสู่กลุ่มอาชีพ กลายมาเป็นการทำงานในระดับหมู่บ้าน การจัดอบรมสัมมนาที่เกิดเฉพาะกลุ่มอาชีพเปลี่ยนมาเป็นการประชุมร่วมกันทั้งหมู่บ้าน โดยมีกลุ่มแกนนำเดิมร่วมทำงานกับกลุ่มที่ดั่งขึ้นมาใหม่ เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มอาสา

สมัครสาขารณสุข เป็นผลให้ความกระตือรือร้นในการทำงานร่วมกันจึงมีสูง สังเกตได้จาก เมื่อใดที่มีการอบรมหรือสัมมนา ชาวบ้านหลายคนมักให้ความสนใจและร่วมแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนทัศนคติ จึงเป็นการประชุมที่มีบรรยากาศเป็นกันเอง

ผลจากการดำเนินงานที่ผ่านมาทั้ง 2 ปี องค์กรเอกชนยังให้ความสนใจกับหมู่บ้านสันทรายพัฒนาและยังให้การสนับสนุนในด้านงบประมาณ ในปีต่อมา ส่วนหนึ่งเกิดจากการให้ความสนใจและความร่วมมืออย่างดีของคนในหมู่บ้าน ชาวบ้านหลายคนมีความเข้าใจในเรื่องของปัญหาสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ดังนั้นบทบาทที่ถูกเสริมขึ้นมาในปี พ.ศ. 2548 ของชาวบ้านสันทรายพัฒนาก็คือ การเป็นพี่เลี้ยงให้กับกลุ่มคนจากหมู่บ้านอื่นที่มีความสนใจในการจัดการสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน เพื่อขยายความร่วมมือกับหมู่บ้านอื่น และได้รับการตอบรับจากหมู่บ้านอื่นพอสมควร ดังมีตัวแทนจากหมู่บ้านอื่น ได้แก่ บ้านเหมืองง่า บ้านบวก บ้านละโว้ และบ้านสันทราย เข้าร่วมกิจกรรมด้วย

ในปี พ.ศ. 2548 ได้เพิ่มวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น คือ การกำหนดขยายกลุ่มพื้นที่เป้าหมายในระดับตำบล เพื่อให้หมู่บ้านสันทรายพัฒนาเป็นหมู่บ้านนำร่องในเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมจึง เพิ่มวัตถุประสงค์ในการจัดการสิ่งแวดล้อมมาอีกหลายอย่าง เช่น การจัดอบรมทำปุ๋ยหมัก การส่งเสริมการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในหมู่บ้านในพื้นที่สาธารณะ (จากเดิมที่ทำในรั้วบ้านของตัวเอง)

เนื่องจากปี พ.ศ.2548 แผนการดำเนินงานส่วนใหญ่ไปเน้นที่การอบรมสัมมนาและจัดเวทีขยายผล ทำให้ลดความสำคัญในเรื่องของการทำกิจกรรมลงไป จึงทำให้เกิดการขาดช่วงของกิจกรรมการคัดแยกขยะ และเปลี่ยนจากการทำในระดับความร่วมมือของทุกครัวเรือนในหมู่บ้าน มาเป็นการคัดแยกขยะเองภายในครัวเรือน เห็นได้จากชาวบ้านจัดสถานที่หรือส่วนใดส่วนหนึ่งของบริเวณบ้านไว้เป็นที่เก็บขยะที่พอจะขายได้ ความบ่อยครั้งในการเผาขยะที่เคยมีให้เห็นอยู่ทุกวันในอดีตก็ลดลงไป ขยะที่ย่อยสลายได้ก็จะถูกฝังกลบไว้ใต้ต้นไม้ เป็นต้น แสดงถึงความเข้าใจและการเรียนรู้ที่ผ่านมาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมยังคงมีอยู่ในจิตสำนึกของชาวบ้านในหมู่บ้าน

2) การดูแลลำเหมือง

การดูแลลำเหมืองมีความสัมพันธ์กับโครงการคัดแยกขยะเป็นอย่างมาก เนื่องจากในครั้งแรกในที่ประชุมได้แสดงความคิดเห็นว่า ขยะที่พบและส่งผลกระทบมากที่สุดในปัจจุบันคือ ขยะที่อยู่ในลำเหมืองหรือคลองชลประทาน โดยส่งผลกระทบ เช่นเป็นต้นเหตุที่ทำให้ลำเหมือง ลำคลองหรือคลองชลประทานอุดตัน และเป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรค และที่สำคัญหากเป็นขยะอันตรายหรือมีสารพิษย่อมส่งผลกระทบต่อสุขภาพของคนในหมู่บ้าน

ดังนั้นนอกเหนือจากการเก็บขยะที่แต่ละเขตพื้นที่ต้องรับผิดชอบร่วมกันจัดการแล้ว ยังมีหน้าที่ต้องช่วยกันรักษาลำเหมือง โดยเริ่มทำเป็นประจำทุกปีในช่วงเดือน มิถุนายน-กรกฎาคม โดยพ่อหลวงจะเป็นคนที่ปรึกษากับกลุ่มผู้อาวุโสของหมู่บ้าน ในเรื่องของการกำหนดวัน เวลา ในการนัดประชุมภายในหมู่บ้าน ให้ชาวบ้านมาช่วยกันทำกิจกรรมในเวลาที่ได้นัดแนะกับแก่เหมืองแก่ฝาย

อย่างไรก็ตามการขุดลอกลำเหมืองหรือการป้องกันน้ำท่วม และการปลูกต้นไม้ในพื้นที่นั้นหากพิจารณาควบคู่กับแนวคิดการจัดการสิ่งแวดล้อมแล้ว พบว่าชาวบ้านรู้จักใช้วิธีการป้องกัน ปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น การป้องกันไม่ให้เกิดน้ำท่วมขัง ด้วยการดูแลขุดลอกลำเหมือง และทางระบายน้ำส่งผลให้แหล่งน้ำสะอาด เพราะมีการไหลเวียนไม่เป็นแหล่งเชื้อโรค หรือสารพิษโดยเฉพาะภายในบ้านเรือน การปลูกต้นไม้ หรือพืชผักสวนครัวก็เช่นกันสามารถทำให้เกิดผลประโยชน์ เช่น พื้นที่ที่เคยแห้งแล้งมีพืชปลูกคลุมสร้างความสมบูรณ์ และชุ่มชื้นให้กับดิน เป็นต้น

ซึ่งหากพิจารณาจากผลประโยชน์ที่ได้จากการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจนพบว่า ทำให้ชาวบ้านเริ่มรู้ถึงผลกระทบหรือเกิดความตระหนักในเรื่องของมลพิษที่เกิดจากสารเคมีหรือขยะอันตรายที่เกิดปะปนมากับน้ำท่วมขัง การขุดลอกลำเหมือง หรือการปลูกต้นไม้เหล่านี้ยังส่งผลต่อ ความร่มรื่น สะอาดสวยงามของหมู่บ้าน การได้ผลผลิต เช่น การบริโภคพืชผักสวนครัวที่ร่วมกันปลูกตามแนวรั้ว ได้เงินจากการขายขยะ รวมทั้งเกิดผลประโยชน์ทางสังคมที่สำคัญคือ ความเป็นหน้าเป็นตาของหมู่บ้าน และการเกิดขึ้นของความสามัคคีของคนในหมู่บ้าน

3) การปลูกต้นไม้

การปลูกต้นไม้แต่เดิมเป็นกิจกรรมที่เป็นทางการหรือเพื่อเป็นการเสริมในงานพิธี หรือวันหยุดสำคัญทางราชการ เช่น วันแม่แห่งชาติ 12 สิงหาคม วันพ่อแห่งชาติ 5 ธันวาคม และวันสิ่งแวดล้อม 5 มิถุนายน เป็นต้น การปลูกต้นไม้ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น เกษตรอำเภอหางดง องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแก้ว โดยมีกลุ่มเกษตรกรในหมู่บ้าน และแกนนำไปนำกล้าไม้มาร่วมกันปลูกในพื้นที่ของหมู่บ้าน

ดังนั้นการปลูกต้นไม้จึงถูกนำเข้ามาเกี่ยวข้องกับโครงการคัดแยกขยะที่มีทั้งการปลูกพืชผักสวนครัว พืชสมุนไพร และไม้ผล โดยส่วนหนึ่งหวังว่า ชาวบ้านทุกคนจะมีสิทธิ์ในการใช้ประโยชน์จากต้นไม้ที่ปลูกร่วมกัน การปลูกต้นไม้กับการคัดแยกขยะจึงทำไปพร้อมๆ กันในวันเสาร์หรืออาทิตย์ การนำต้นไม้มาปลูก จะปลูกตามบริเวณพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้าน เช่น ตามลำเหมือง ลำคลอง สนามกีฬาของหมู่บ้าน อาคารเอนกประสงค์ของหมู่บ้าน เป็นต้น จึงเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านช่วยกันปลูกต้นไม้ บางครั้งก็เป็นการซ่อมแซมต้นไม้เดิม บางครั้งก็เป็นการปลูกต้นไม้ชนิดใหม่ มีการแบ่งหน้าที่การทำงานหลายอย่าง เช่นผู้ชายจะขุดดินเตรียมปลูกต้นไม้ ส่วนผู้หญิงจะเป็นฝ่ายนำ

ต้น ไม้มาปลูก และรดน้ำต้นไม้ ระหว่างที่ผู้หญิงปลูกต้นไม้ ดูแลต้นไม้ ผู้ชายที่ถือจอบ เสียม ลงไปช่วยกันขุดลอกดิน วัชพืช และขยะที่อยู่ตามลำเหมือง กลุ่มแม่บ้านส่วนหนึ่งก็เตรียมอาหารกลางวันไว้ บางครั้งก็เป็นขนมเส้น(น้ำเงี้ยว) บางครั้งเป็นลาบมีทั้งดิบทั้งคั่ว โดยเงินที่นำมาใช้ในการทำกิจกรรมมาจากการสนับสนุนขององค์กรเอกชนหรือจากการขายขยะที่ชาวบ้านช่วยกันคัดแยก

พอสรุปได้ว่าหลังจากการที่ชาวบ้านได้เรียนรู้จากการอบรม หรือดูงานใน โครงการคัดแยกขยะ และการอบรมของเจ้าหน้าที่จากภายนอกหลายๆ ครั้งทำให้ชาวบ้านเริ่มรู้ถึงผลกระทบหรือเกิดความตระหนักในเรื่องของมลพิษที่เกิดจากสารเคมีหรือขยะอันตรายที่เกิดปะปนมากับน้ำ จึงต้องมีการดูแลขุดลอกลำเหมือง และการปลูกต้นไม้ ซึ่งการจัดการปัญหาเหล่านี้ยังส่งผลต่อ ความร่มรื่น สะอาดสวยงาม ของหมู่บ้าน การได้บริโภคพืชผักสวนครัวที่ร่วมกันปลูก ได้เงินจากการขายขยะ รวมทั้งเกิดผลประโยชน์ทางสังคมที่สำคัญคือ ความเป็นหน้าเป็นตาของหมู่บ้าน และการเกิดขึ้นของความสามัคคีของคนในหมู่บ้าน

ผลจากการดำเนินกิจกรรมที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ผู้ศึกษาสนใจที่จะศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมว่าจะมีขั้นตอนอย่างไร ลักษณะของการมีส่วนร่วมเป็นอย่างไร และที่สำคัญคือมีปัจจัยอะไรบ้าง ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้าน

4.2 เหตุผลพื้นฐานของการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม

เหตุผลของการมีส่วนร่วมของหมู่บ้านสันทรายพัฒนาในการจัดการสิ่งแวดล้อมนั้น จากการศึกษาพบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า เป็นการทำให้หมู่บ้าน และเต็มใจ พอใจที่ได้ช่วยเหลือหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาขยะ จนนำไปสู่การทำกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวเอง และหมู่บ้าน ซึ่งสามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้ (ตาราง 4.1)

กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมจำนวนมากระบุว่าตัวเองเข้าร่วมในกิจกรรมในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพราะ เป็นการทำให้หมู่บ้าน หรือการจัดการสิ่งแวดล้อมก่อประโยชน์กับหมู่บ้าน โดยส่วนรวม (ร้อยละ 43.3) แสดงว่าชาวบ้านมีความต้องการเห็นผลการพัฒนาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน เช่น ต้องการทำให้หมู่บ้านสะอาดเรียบร้อย อยากให้ขยะในหมู่บ้านลดลงจึงร่วมมือกันคัดแยกขยะก่อนทิ้ง และสามารถนำขยะบางส่วนไปขายเพื่อลดจำนวนปริมาณขยะ และอยากให้หมู่บ้านมีต้นไม้ พื้นที่สีเขียวเพื่อเป็นพื้นที่สาธารณะที่สามารถพักผ่อนได้ นอกจากนี้การที่กลุ่มตัวอย่างตอบว่าเป็นการทำเพื่อหมู่บ้านนั้นเป็นเหมือนสิ่งที่ต้องการแสดงให้ชาวบ้านหมู่บ้านอื่นเห็นว่าหมู่บ้านสันทรายพัฒนาที่แยกตัวออกมาใหม่มีการพัฒนาสมกับชื่อหมู่บ้านสันทรายพัฒนา และต้องการให้หมู่บ้านเป็นที่ยอมรับของหมู่บ้านใกล้เคียงด้วย เมื่อมีการทำกิจกรรมในหมู่บ้านชาวบ้านก็จะอาศัยโอกาสนี้ในการดูแลปรับปรุงสถานที่สาธารณะประโยชน์อื่นๆ ไปด้วย เช่น ปรับปรุงศาลพ่อบ้าน ทำความ

สะอาดศาลาอเนกประสงค์ของหมู่บ้าน เก็บกวาดขยะบริเวณสนามกีฬา การดูแลลำเหมืองสาธารณะ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าว แสดงถึงความร่วมมือของคนในหมู่บ้านเดียวกัน อีกทั้งความร่วมมือจากองค์กรภายนอกที่ส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้าน อันเป็นสิ่งที่ทำให้ชาวบ้านในหมู่บ้าน เห็นประโยชน์และความสำคัญในเรื่องของสิ่งแวดล้อมมากขึ้นด้วย

ในทำนองเดียวกันกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่า เต็มใจ และพอใจที่ได้ช่วยเหลือ (ร้อยละ 40.0) นั้น เป็นเพราะความรู้สึกส่วนตัวที่แสดงถึงบรรทัดฐานทางสังคมที่ทำให้รู้สึกถึงความจำเป็นต้องเข้าร่วมด้วยความเต็มใจหรือพอใจที่ได้ช่วยเหลือ ผู้เข้าร่วมทำกิจกรรมจึงไม่ได้หวังผลตอบแทนส่วนตัว แต่มุ่งผลตอบแทนส่วนรวมหรือผลประโยชน์ทางสังคม บางครั้งเมื่อเข้าร่วมแล้วได้รับมอบหมายงานมาจากมติของที่ประชุมหรือการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการความรู้สึกผูกพันที่ต้องรับผิดชอบจึงเป็นเรื่องที่ชาวบ้านต้องทำตามข้อตกลงร่วมกัน อย่างไรก็ตามมีกลุ่มตัวอย่างจำนวนไม่น้อย(ร้อยละ 10.0) ระบุว่า เหตุผลที่เข้าร่วมเพราะ ได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อม เนื่องจากสภาพบ้านเรือนของหมู่บ้านสันทรายพัฒนาส่วนใหญ่มีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ภายในบ้าน โดยมีการจัดแบ่งพื้นที่ใช้สอยส่วนหนึ่งเพื่อประกอบอาชีพ เช่น การจักสาน การทำเฟอร์นิเจอร์ไม้ การทำของเก่าหรือแอนติค ร้านขายของชำ ดังนั้นจึงเกิดขยะที่เหลือจากการประกอบอาชีพ รวมทั้งขยะที่เกิดจากการอุปโภคบริโภคในครัวเรือน ผลกระทบจากปัญหาขยะเหล่านี้เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านสนใจเข้าร่วมกิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม ดังกล่าวมาแล้วในตอนต้นว่าปัญหาขยะเป็นปัญหาสำคัญของหมู่บ้านแห่งนี้ และเป็นต้นเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านเกิดความตระหนักว่าจำเป็นต้องเข้ามาร่วมกันแก้ไข

ตาราง 4.1 ร้อยละของตัวอย่างจำแนกตามเหตุผลในการเข้ามามีส่วนร่วม

เหตุผลของการมีส่วนร่วม	ร้อยละ
เป็นการทำเพื่อหมู่บ้าน	43.3
ความเต็มใจ หรือพอใจที่ได้ช่วยเหลือ	40.0
ได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อม	10.0
ได้รับประโยชน์หรือรางวัลจากการพัฒนาหมู่บ้าน	3.3
เกรงว่าในอนาคตหากเดือนร้อนจะไม่มีใครมาช่วยเหลือ	1.7
เผยแพร่ความรู้ที่เป็นประโยชน์จากการอบรมแก่ชาวบ้าน	1.7
รวม	100.0(60)

4.3 ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม

ในขั้นตอนของการมีส่วนร่วมนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผลของโครงการ ซึ่งผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของชาวบ้าน สามารถนำมาวิเคราะห์ได้ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ได้แก่ การร่วมคิด การร่วมประชุม ซึ่งจากข้อมูลในตาราง 4.2 พบว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยเฉพาะการเข้าร่วมประชุมชาวบ้านส่วนใหญ่ (ร้อยละ 46.7) เห็นว่าในขั้นตอนนี้ควรขึ้นอยู่กับแกนนำ แต่ก็มีบางส่วน (ร้อยละ 40.0) เห็นว่าชาวบ้านควรที่จะนำเสนอปัญหา และนำเสนอ โครงการ สำหรับการมีส่วนร่วมคิดตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 46.7) เห็นว่าชาวบ้านหรือกลุ่มชาวบ้านควรจะมีส่วนร่วมคิด รองลงมาเห็นว่าควรเป็นแกนนำ อย่างไรก็ตามจากการเข้าร่วมสังเกตการณ์ในลักษณะการประชุมของหมู่บ้านพบว่าการประชุมใน 2 ลักษณะคือ การประชุมแบบแจ้งให้ทราบ เป็นการนำข่าวสารหรือข้อมูลที่ได้จากภายนอก หรือผลการดำเนินงานมาแจ้งให้กับกลุ่มแกนนำ รวมทั้งชาวบ้านได้รับรู้ ส่วนการประชุมอีกลักษณะหนึ่งคือการระดมความคิดเห็น และการสนับสนุนจากชาวบ้านซึ่งในส่วนนี้จะมีชาวบ้านเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นมากกว่าการประชุมในลักษณะแจ้งให้ทราบ เพราะชาวบ้านตระหนักดีว่าการร่วมคิดร่วมประชุม จะเป็นส่วนหนึ่งของการตัดสินใจอันจะนำไปสู่การปฏิบัติในขั้นตอนต่อไป

2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ

การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ ได้แก่ การร่วมปฏิบัติกิจกรรม การร่วมสนับสนุนด้านทรัพยากร ร่วมในการบริหารงาน และร่วมติดต่อประสานงานขอความร่วมมือ

จากข้อมูลในตาราง 4.3 พบว่าในส่วนลงมือปฏิบัติงานนั้นชาวบ้านส่วนใหญ่มีลักษณะการเป็นผู้ช่วยทำกิจกรรม (ร้อยละ 76.7) และเป็นคนจัดหาและสนับสนุนเครื่องมือเครื่องมือ (ร้อยละ 41.7) รองลงมาเป็นแกนนำหมู่บ้านที่มีส่วนสนับสนุนด้านทรัพยากร และมีส่วนร่วมปฏิบัติเช่นกัน ในส่วนนี้มีจำนวนไม่น้อย (ร้อยละ 20.0) ที่ระบุว่ามิกลุ่มองค์กรเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนในเรื่องของทรัพยากร โดยเฉพาะในเรื่องของงบประมาณ

สำหรับการมีส่วนร่วมในการบริหารกิจกรรมกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นเรื่องของแกนนำ (ร้อยละ 50.0) รองลงมาเห็นว่าชาวบ้านก็ควรจะมีส่วนร่วมในการบริหารงานด้วย (ร้อยละ 40) แต่สำหรับการติดต่อประสานความร่วมมือ ตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 60.0) มีความเห็นว่าควรจะเป็นแกนนำเป็นเพราะว่าการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้จำเป็นต้องอาศัยความพร้อม และความรับผิดชอบ

ชอบสูง ดังนั้นแกนนำในหมู่บ้านจึงต้องดำเนินการด้วยตนเอง แต่ก็มีกลุ่มตัวอย่างจำนวนหนึ่ง(ร้อยละ 18.3)ระบุว่ามีการกลุ่มองค์กรเอกชนเข้ามาทำงานร่วมกับแกนนำ

3) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ในส่วนของการประเมินผลนั้น พบว่าตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าการประเมินผลควรเป็นแกนนำ(ร้อยละ 60.0) แสดงว่าการประเมินผลของกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ อย่างเป็นทางการนั้น ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะเห็นว่าเป็นบทบาทและหน้าที่ของแกนนำ แต่ก็มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนไม่น้อย (ร้อยละ 26.7) ที่ระบุว่าควรมีชาวบ้านเข้าร่วมประเมินด้วยส่วนหนึ่งเป็นเพราะว่าชาวบ้านบางส่วนต้องการเห็นชาวบ้านได้เข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน (ดังตาราง4.4)

ตาราง 4.2 ร้อยละของตัวอย่างจำแนกตามการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	ร้อยละ
ร่วมประชุม	
ชาวบ้าน/กลุ่มชาวบ้าน	40.0
แกนนำ	46.7
องค์กรรัฐ	1.7
องค์กรเอกชน	11.7
รวม	100(60)
ร่วมคิด	
ชาวบ้าน/กลุ่มชาวบ้าน	46.7
แกนนำ	28.3
องค์กรรัฐ	15.0
องค์กรเอกชน	10.0
รวม	100(60)

ตาราง 4.3 ร้อยละของตัวอย่างจำแนกตามการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ

การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ	ร้อยละ
ร่วมปฏิบัติตามที่ตัดสินใจ	
ชาวบ้าน/กลุ่มชาวบ้าน	76.7
แกนนำ	18.3
องค์กรรัฐ	5
องค์กรเอกชน	-
รวม	100(60)
ร่วมสนับสนุนด้านทรัพยากร	
ชาวบ้าน/กลุ่มชาวบ้าน	41.7
แกนนำ	21.7
องค์กรรัฐ	16.7
องค์กรเอกชน	20.0
รวม	100(60)
ร่วมในการบริหารงาน	
ชาวบ้าน/กลุ่มชาวบ้าน	40.0
แกนนำ	50.0
องค์กรรัฐ	5.0
องค์กรเอกชน	5.0
รวม	100(60)
เป็นผู้ร่วมติดต่อประสานงานขอความร่วมมือ	
ชาวบ้าน/กลุ่มชาวบ้าน	13.3
แกนนำ	60.0
องค์กรรัฐ	8.3
องค์กรเอกชน	18.3
รวม	100(60)

ตาราง 4.4 ร้อยละของตัวอย่างจำแนกตามการร่วมการประเมินผลของโครงการ

การร่วมการประเมินผลของโครงการ	ร้อยละ
ชาวบ้าน/กลุ่มชาวบ้าน	26.7
แกนนำ	60.0
องค์กรรัฐ	10.0
องค์กรเอกชน	3.3
รวม	100(60)

จะเห็นได้ว่าในขั้นตอนของการมีส่วนร่วมทั้ง 3 ลักษณะนั้นผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นพ้องกันว่าควรเป็นการทำงานร่วมกัน ระหว่างแกนนำกับกลุ่มชาวบ้าน ซึ่งคำตอบที่ได้รับนี้แสดงให้เห็นว่าในการจัดการสิ่งแวดล้อมนั้น ได้มีส่วนอื่นๆ ที่เป็นรายละเอียดเข้ามาเกี่ยวข้องที่จำเป็นต้องพิจารณาด้วย

4.4 บทบาทของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน

ผลที่ได้จากการศึกษาขั้นตอนต่างๆ ของการมีส่วนร่วมนี้ได้สะท้อนให้เห็นว่าความสำเร็จในการจัดการสิ่งแวดล้อมนั้นมีผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่หลายส่วน ที่ต้องนำมาพิจารณา อาทิเช่น กลุ่มชาวบ้าน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ากลุ่มทางสังคม ชาวบ้านที่อยู่ในหมู่บ้าน รวมถึงแกนนำหมู่บ้านที่ล้วนมีบทบาทสำคัญในขั้นตอนต่างๆ ของการทำให้เกิดการมีส่วนร่วมที่นำมาวิเคราะห์ได้ดังนี้

1) กลุ่มชาวบ้านหรือกลุ่มทางสังคม

การที่ชาวบ้านได้พบปัญหา อุปสรรคร่วมกันมาหลายครั้ง เป็นสิ่งที่ทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ถึงวิธีการจัดการปัญหาที่คนเดียวกันไม่เพียงพอ จึงต้องมีการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาเดียวกัน มีกิจกรรมร่วมกัน และมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน โดยอาศัยกลุ่มหรือองค์กร เป็นการเชื่อมโยงตัวบุคคลที่มีการรวมตัวกันอย่างมีความหมายกว่า มีเอกลักษณ์และหน้าที่การทำงานที่ชัดเจน ซึ่งเรียกรวมกลุ่มในลักษณะนี้ว่าเป็นกลุ่มทางสังคม โดยกำหนดว่าสมาชิกที่สังกัดกลุ่มหรือองค์กรเดียวกันนั้น สมาชิกกลุ่มทุกคนต้องเข้าร่วมกิจกรรมอย่างพร้อมเพียงกัน รับผิดชอบร่วมกัน トラบเท่าที่ยังคงมีสภาพการเป็นสมาชิกอยู่

1.1) การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน

ในการศึกษาบ้านสันทรายพัฒนาพบว่าการรวมกลุ่มในหมู่บ้านที่เริ่มจากครอบครัวมีการจัดสานเพื่อการใช้สอยภายในครัวเรือน จนกระทั่งมีการรวมกลุ่มเริ่มจากแกนนำหมู่บ้านที่รวมชาวบ้านมาเป็นตั้งกลุ่มจัดสาน การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ เช่นองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแก้ว ต่อมาแกนนำหมู่บ้านคือ ป้าไล ที่มีการสร้างความสัมพันธ์กับองค์กรภายนอกในการนำงบประมาณ และโครงการมาปรับใช้กับพื้นที่ การได้รับความรู้จากนักวิชาการต่างๆ เข้ามาอบรม และให้คำแนะนำ ต่างๆ ในการพัฒนาหมู่บ้านและการจัดการสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน โดยชาวบ้านในหมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน รวมทั้งร่วมคิดตัดสินใจ และดำเนินการปฏิบัติร่วมกัน

เมื่อพิจารณาจากการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมในหมู่บ้านสันทรายพัฒนาพบว่าการเข้าร่วมกลุ่มขึ้นอยู่กับเกณฑ์ในแต่ละกลุ่ม เช่น เป็นหญิงที่แต่งงานแล้วถือว่าเป็นแม่บ้าน คนที่ยังไม่แต่งงาน และอายุยังไม่มากถือว่าเป็นหนุ่มสาว คนที่อายุเกิน 60 ปี ถือว่าเป็นผู้สูงอายุ เป็นต้น ซึ่งจากเกณฑ์ดังกล่าวทำให้มีกลุ่มทางสังคมเกิดขึ้นมากมาย ได้แก่ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผสม. กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มอนุรักษ์ความปลอดภัยหมู่บ้าน

นอกจากนี้ในการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มยังขึ้นอยู่กับประโยชน์จากการเข้าร่วมกลุ่ม ถ้าพิจารณาตามเกณฑ์นี้ก็แบ่งกลุ่มได้หลายกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มจัดสาน กลุ่มเกษตรกร กลุ่มคัดแยกขยะ กลุ่มฌาปนกิจ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มกีฬา เป็นต้น ด้วยเหตุที่มีกลุ่มหลากหลายจึงจำเป็นต้องมีการรวมกลุ่มพร้อมทั้งกำหนดบทบาทหน้าที่ได้ดังนี้คือ

- (1) กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของครอบครัว และหมู่บ้าน ได้แก่ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มจัดสาน กลุ่มเกษตรกร กลุ่มออมทรัพย์
- (2) กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นสวัสดิการของหมู่บ้าน ได้แก่ กลุ่ม ฌาปนกิจ กลุ่มอาสาสมัครหมู่บ้าน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข
- (3) กลุ่มที่จัดตั้งเพื่อพัฒนาความรู้และอาชีพ ได้แก่ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น
- (4) กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อบริหารหมู่บ้าน และจัดระเบียบหมู่บ้าน ได้แก่ กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มคณะกรรมการวัด กลุ่มอาสาสมัครหมู่บ้าน กลุ่มอนุรักษ์ความปลอดภัยหมู่บ้าน และกลุ่มตำรวจหมู่บ้าน
- (5) กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม ได้แก่ กลุ่มคัดแยกขยะ กลุ่มแก้เหมือง แก้ฝาย

เมื่อพิจารณาจากส่วนสัดของการเป็นสมาชิกกลุ่มของตัวอย่างพบว่า กลุ่มทางสังคมที่คนส่วนใหญ่เป็นสมาชิก ได้แก่ กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ (ร้อยละ 88.3) กลุ่มคัดแยกขยะ(ร้อยละ 65.0) กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน(ร้อยละ 60.0) กลุ่มแม่บ้าน(ร้อยละ 53.3) กลุ่มจักสาน(ร้อยละ 48.3) และกลุ่มอื่นๆ ตามลำดับ สำหรับค่าเฉลี่ยจำนวนการเป็นสมาชิกกลุ่มอยู่ที่ประมาณ 5 กลุ่มต่อ 1 คน นั่นคือ คนหนึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มถึง 4.58 กลุ่ม (ตาราง 4.5) การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมหลายกลุ่มจึงเท่ากับเป็น การแบ่งหน้าที่การทำงาน เป็นข้อบังคับหรือเป็นสิ่งที่ทำให้รู้สึกต้องมีความรับผิดชอบกับโครงการหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามการเข้าเป็นสมาชิกหรือไม่ได้เป็นสมาชิกของชาวบ้านย่อมขึ้นอยู่กับข้อตกลงของกลุ่มที่ต่างกันไป ชาวบ้านบางคนสามารถเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคม ได้หลายกลุ่มเช่นเป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มจักสาน กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่มกองทุนหมู่บ้านซึ่งแต่ละคนนั้นต้องทำตามกติกาของกลุ่มว่าควรทำอย่างไร เพื่อสามารถอยู่เป็นสมาชิกของกลุ่มได้ต่อไป

1.2) กลุ่มทางสังคมกับความช่วยเหลือ

ผลจากการศึกษาพบว่าการที่ชาวบ้านรวมตัวกันเป็นกลุ่มนั้น นอกเหนือจากการร่วมกันทำกิจกรรมแล้ว กลุ่มทางสังคมเหล่านี้ยังมีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชน(ตาราง 4.6) ซึ่งการช่วยเหลือส่วนใหญ่(ร้อยละ 56.0)คือ การรวมลงมือปฏิบัติกิจกรรม สำหรับกิจกรรมที่ทำก็ขึ้นอยู่กับความสนใจของกลุ่ม เช่นถ้าเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับขยะ กลุ่มที่จะเข้าร่วมกิจกรรมคือกลุ่มคัดแยกขยะ แต่อาจจะมีการอื่น เช่น กลุ่มจักสาน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มอื่นๆ เข้าร่วมกิจกรรมด้วย อาจกล่าวได้ว่าการมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นได้ง่ายเมื่อกระทำในนามกลุ่ม เพราะปัจเจกบุคคลที่เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มย่อมจะยอมรับกติกาหรือกฎระเบียบของกลุ่มอยู่แล้ว เมื่อกลุ่มตัดสินใจเข้าร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมก็เป็นผลให้สมาชิกกลุ่มต้องเข้าร่วมกิจกรรมโดยปริยาย

ตาราง 4.5 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามการเข้าร่วมกลุ่มทางสังคมของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มทางสังคม	การเป็นสมาชิกกลุ่ม		รวม
	เป็น	ไม่เป็น	
กลุ่มแม่บ้าน	53.3	46.7	100(60)
กลุ่มจักสาน	48.3	51.7	100(60)
กลุ่มเกษตรกร	25.0	75.0	100(60)
กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข	11.7	88.3	100(60)
กลุ่มคัดแยกขยะ	65.0	35.0	100(60)
กลุ่มเยาวชน	16.7	83.3	100(60)
กลุ่มผู้สูงอายุ	10.0	90.0	100(60)
กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์	88.3	11.7	100(60)
กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน(กทบ.)	60.0	40.0	100(60)
กลุ่มซุศรัยาศาความปลอดภัยหมู่บ้าน(ชรบ.)	13.3	86.7	100(60)
กลุ่มอาสาหมู่บ้าน(อช.)	11.7	88.3	100(60)
กลุ่มกีฬา	23.3	76.7	100(60)
กลุ่มแอนติก	7.3	92.7	100(41)
กลุ่มออมทรัพย์	9.8	90.2	100(41)
จำนวนการเป็นสมาชิกกลุ่มต่อคน	ร้อยละ	เฉลี่ยจำนวนการเป็นสมาชิกกลุ่ม	
1 – 2 กลุ่ม	7.0	ค่าเฉลี่ยเลขคณิต	4.58
3 – 4 กลุ่ม	43.9	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	1.80
5 – 6 กลุ่ม	36.8	ค่าต่ำสุด	1
7 – 8 กลุ่ม	8.8	ค่าสูงสุด	10
9 – 10 กลุ่ม	3.5	จำนวนครัวเรือนตัวอย่าง	57
รวม	100.0(57)		

ตาราง 4.6 ร้อยละของตัวอย่างจำแนกตามความช่วยเหลือของกลุ่มทางสังคม

ความช่วยเหลือของกลุ่มทางสังคม	ร้อยละ
สนับสนุน เงิน/งบประมาณในการทำกิจกรรม	10.0
ลงมือปฏิบัติกิจกรรม	56.0
ช่วยส่งเสริม/ประชาสัมพันธ์กิจกรรมของหมู่บ้าน	4.0
ขึ้นอยู่กับหน้าที่ของกลุ่มในหมู่บ้าน	16.0
บริจาคของ	2.0
เป็นตัวแทนเข้าร่วมงาน/เป็นหน้าเป็นตาของหมู่บ้าน	8.0
ประชุม/อบรม/เป็นส่วนที่ช่วยตัดสินใจ	4.0
รวม	100.0(50)

1.3) หน้าที่และความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของกลุ่มทางสังคมในหมู่บ้าน

ความรับผิดชอบต่อสาธารณะประโยชน์เป็นตัวอย่างของการจัดการสิ่งแวดล้อมของชาวบ้านในหมู่บ้านสันทรายพัฒนา ซึ่งมีการปฏิบัติกันมากแล้วได้อีกนัยหนึ่งว่าเป็นบรรทัดฐานของความรับผิดชอบต่อส่วนหนึ่งเกิดขึ้นมาจากความเสียสละความต้องการส่วนตัวเพื่อให้ได้ประโยชน์ส่วนรวม ดังเห็นได้จากกิจกรรมในการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น การดูแลลำเหมือง การปลูกต้นไม้ การเก็บขยะ ทุกคนต้องเสียสละเวลามาเข้าร่วมกิจกรรม หากไม่ว่างหรือมีธุระจำเป็นครอบครัวหนึ่งๆ อาจส่งตัวแทนมาหรือเป็นความรู้สึกเกรงใจหากไม่ได้เข้าร่วมเช่นเดียวกับคนอื่นๆ ในหมู่บ้าน ดังตัวอย่างของหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมบางประการที่ได้จากการศึกษาดังนี้

ความรับผิดชอบต่อสิ่งของสาธารณะส่วนใหญ่จะเป็นหน้าที่ของชาวบ้านหรือกลุ่มชาวบ้าน (ตาราง 4.7) เช่น ศาลพ่อบ้านประจำหมู่บ้าน (ร้อยละ 96.7) เนื่องจากว่าศาลพ่อบ้าน สร้างมานาน สมัยปู่ ย่า สืบทอดมา การจะทำอะไรในหมู่บ้านก็ต้องไปบอกศาลพ่อบ้านอย่างเช่น การไปแข่งขันกีฬา มีผ้าป่า งานปีใหม่ โดยใช้ข้าวตอก ดอกไม้ไปไหว้ ตัวอย่างความรับผิดชอบต่ออย่างเช่น หากมีการปรับปรุงชาวบ้านจะเรียกรับเงินมาปรับปรุง ในเวลาที่มีประเพณีเช่นการเลี้ยงผี เงินที่เหลือจากการบริจาคสะสมไว้ก็จะนำมาปรับปรุงศาลพ่อบ้าน เช่นเดียวกับศาลาอเนกประสงค์และศูนย์ข้อมูล (ร้อยละ 83.3) ที่ตั้งอยู่บริเวณใกล้ๆ กับศาลพ่อบ้าน ซึ่งสร้างโดยใช้งบประมาณของ สมาชิกผู้แทนราษฎรที่บริจาคให้หมู่บ้านเมื่อปี พ.ศ.2534 แต่ปัจจุบันดูแลโดยกลุ่มผู้สูงอายุ(ลุงมา) ใช้เป็นศูนย์ข้อมูลของหมู่บ้าน

สถานที่บางแห่งมีลักษณะกำลังในความรับผิดชอบระหว่างของหน่วยงานกับของหมู่บ้าน เช่น ศูนย์แสดงสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เป็นสถานที่รับผิดชอบดูแลโดยชาวบ้าน(ร้อยละ

50.0) และแกนนำหมู่บ้าน (ร้อยละ 43.3) สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากศูนย์แสดงสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์สร้างขึ้นเพราะได้งบประมาณกระตุ้นเศรษฐกิจโดยทางองค์การบริหารส่วนตำบลมอบให้กลุ่มจักสานใช้เป็นสถานที่แสดง และขายสินค้า แต่เนื่องจากชาวบ้านมักใช้ศูนย์ฯในการประชุมของหมู่บ้าน และการที่ศูนย์ฯตั้งอยู่ในเขตหมู่บ้านสันทรายพัฒนาจึงเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความรำคาญใจอย่างหนึ่งที่ชาวบ้านต้องช่วยกันดูแล

ส่วนการดูแลลำคลอง/ลำเหมือง (ร้อยละ 66.7) ในอดีตการดูแลรับผิดชอบเรื่องน้ำเป็นของแก่อำเภอแก่งไผ่ แม้ปัจจุบันถูกลดบทบาทลง แต่ในหมู่บ้านก็ยังมีผู้อาวุโส และกลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้านที่มีความรู้เรื่องการจัดการน้ำคอยดูแลลำคลองของหมู่บ้าน โดยเฉพาะผู้อาวุโส ได้แก่ ลุงสม และกลุ่มผู้สูงอายุ สำหรับพืชพันธุ์หรือต้นไม้ส่วนใหญ่ชาวบ้านปลูกไว้เพื่อใช้ประโยชน์ (ร้อยละ 83.3) สนามหรือลานกีฬาหมู่บ้าน (ร้อยละ 58.3) กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าชาวบ้านควรเป็นผู้ที่รับผิดชอบดูแล รองลงไปเป็นหน้าที่ของแกนนำ และตัวแทนของรัฐ เนื่องจากว่า ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นสนามกีฬา ไว้ใช้ออกกำลังกายของชาวบ้านทั่วไป และใช้เป็นที่สาธารณะประโยชน์รวมทั้งเป็นที่จัดงานสำคัญๆของหมู่บ้าน จึงต้องเป็นความรับผิดชอบของชาวบ้าน และที่สำคัญกลุ่มเยาวชน หรือกลุ่มคนหนุ่มสาว ที่ต้องคอยดูแลเก็บกวาดขยะ ตัดหญ้า และปลูกต้นไม้ เป็นต้น

สำหรับความรับผิดชอบดูแลทางเดินหรือถนนในหมู่บ้าน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ระบุว่า เป็นชาวบ้าน/กลุ่มชาวบ้าน (ร้อยละ 60.0) รองลงมาในสัดส่วนที่ไม่น้อยคือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ (ร้อยละ 30.0) อาจเป็นเพราะงบประมาณในการก่อสร้างได้มาจากส่วนกลางที่มาจัดสร้างให้ อย่างไรก็ตามชาวบ้านก็ต้องช่วยกันดูแลเพราะถนนที่ปรับปรุงก็เป็นหน้าเป็นตาของหมู่บ้านด้วย

ตาราง 4.7 ร้อยละของตัวอย่างจำแนกตามความรับผิดชอบต่อสมบัติสาธารณะ

สมบัติสาธารณะ	ผู้รับผิดชอบ/ดูแล				รวม
	ชาวบ้าน/ กลุ่มชาวบ้าน	แกนนำ หมู่บ้าน	เจ้าหน้าที่ ของรัฐ	เจ้าหน้าที่ องค์กรเอกชน	
ศาลพ่อบ้านประจำหมู่บ้าน	96.7	3.3	-	-	100(60)
ศาลาอเนกประสงค์/ศูนย์ข้อมูล	83.3	8.3	8.3	-	100(60)
ศูนย์สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์	50.0	43.3	6.7	-	100(60)
สนาม/ลานกีฬาหมู่บ้าน	58.3	20.0	21.7	-	100(60)
ลำคลอง/ลำเหมืองที่อยู่ในหมู่บ้าน	66.7	18.3	15.0	-	100(60)
ทางเดิน/ซอย/ถนนในหมู่บ้าน	60.0	10.0	30.0	-	100(60)
ต้นไม้/พืชสวนครัวที่ชาวบ้านร่วมกันปลูก	83.3	10.0	5.0	1.7	100(60)

1.4) การจัดการสิ่งแวดล้อมของกลุ่มทางสังคมในหมู่บ้าน

กลุ่มทางสังคมมีบทบาทอย่างมากในส่วนของความช่วยเหลือและปฏิบัติงานในหมู่บ้าน โดยเริ่มจากที่แกนนำหรือประธานกลุ่มต่างๆ นำข้อมูลหรือข่าวสารมาจากการประชุมแล้วจึงมาแจ้งให้สมาชิกภายในกลุ่มทราบ หลังจากนั้นบางกลุ่มจะมีการประชุมกันเองอีกครั้งแล้วแต่ความเหมาะสมที่จะต้องเตรียมการ เช่น กลุ่มแม่บ้านอาจจะต้องประชุมกันก่อนทำกิจกรรมว่าใครจะทำหน้าที่อะไร หรือมีบทบาทอะไรในวันทำกิจกรรม

กลุ่มที่เกิดขึ้นเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างเช่น กลุ่มคัดแยกขยะ ก็มีชาวบ้านจากกลุ่มทางสังคมหลายกลุ่มเข้าร่วมเป็นสมาชิกอยู่มาก เมื่อมีการประชาสัมพันธ์ หรือการชักชวนบอกต่อกันไปในเครือข่ายระหว่างกลุ่มในหมู่บ้าน พอถึงวันทำกิจกรรมคัดแยกขยะของหมู่บ้าน กลุ่มแต่ละกลุ่มก็จะมาช่วยกันอย่างสนุกสนาน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชนก็จะคอยเป็นลูกมือ เป็นต้น หรือในกิจกรรมที่ต้องใช้แรงมาก เช่น ขุดลอกเหมืองฝาย ปลูกต้นไม้ก็จะมีผู้ชายช่วยกันขุดหลุมปลูกต้นไม้ ผู้หญิงคอยหาน้ำมารดต้นไม้ หรือกลุ่มเยาวชนก็ช่วยกันตัดหญ้าที่ขึ้นสูงบริเวณสนามกีฬา เป็นต้น

กล่าวได้ว่าการประสานงานระหว่างกลุ่มทั้งการชักชวนกันภายในกลุ่ม และประชาสัมพันธ์ออกไปนอกกลุ่มมีส่วนทำให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยกันดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังเป็นการแสดงถึงความสามัคคีของคนในหมู่บ้านสันทรายพัฒนาอีกด้วย

2) ชาวบ้านที่เข้าร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้เข้าไปร่วมสังเกตการณ์เวลาที่มีการทำกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านด้วย หลังจากนั้นก็ได้ตามไปสัมภาษณ์รายละเอียดกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมบางคนที่น่าสนใจ ซึ่งทำให้ได้ข้อมูลที่มีรายละเอียดเพิ่มขึ้นดังนี้

2.1) นางสาวเพ็ญฤดี มณีวรรณ(นุ๊ก)* บ้านเลขที่ 21

นุ๊กอายุ 24 ปี เพ็งจบปริญญาตรี ทำงานเป็นลูกจ้างรัฐบาลอยู่ที่โครงการหลวง บริเวณอำเภอเกษตร หลังมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีรายได้เป็นเดือนเฉลี่ยประมาณ 7,000 บาท/เดือน เกิดในหมู่บ้านนี้ อาศัยอยู่กับครอบครัวจำนวน 7 คน สำหรับการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มซึ่งในหมู่บ้านของนุ๊กมีอยู่หลายกลุ่ม เช่น กลุ่มจักสาน เพราะที่บ้านทำเป็นอาชีพหลัก กลุ่มคัดแยกขยะ เป็นเพราะโครงการมีประโยชน์ กลุ่มเยาวชน กลุ่มกีฬาบอลเลย์บอล และครอบครัวก็ยังเป็นสมาชิกของกลุ่มฌาปนกิจ ด้วยในแง่ความช่วยเหลือนั้นนุ๊กบอกว่าในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะเป็นญาติพี่น้องกัน มีอะไรก็ช่วย

* สัมภาษณ์เมื่อ 11 ธันวาคม พ.ศ.2548

กันเวลามีงานมีกิจกรรมต่างๆ ครอบครัวของนุ๊กมักเข้าร่วมบ่อยครั้ง ส่วนตัวนุ๊กเองได้ร่วมกิจกรรมกับโครงการด้านสิ่งแวดล้อมคือ โครงการคัดแยกขยะเพราะได้รับผลกระทบจากปัญหาขยะ โครงการนี้มีคนที่เข้ามาเกี่ยวข้องคือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่นการมาตรวจสอบดูแลพื้นที่ที่มีปัญหา ส่วนการสนับสนุนทางการเงินได้รับความช่วยเหลือจากกลุ่มองค์กรเอกชน โดยมีแกนนำหมู่บ้านเป็นคนติดต่อประสานงาน ส่วนการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน นุ๊กจะไปร่วมโดยตรงด้วยตัวเอง โดยเข้าร่วมในการประชุมเป็นบางครั้ง ส่วนใหญ่จะช่วยทำการคัดแยกขยะ การปลูกต้นไม้ เข้าร่วมประชุมสรุปผลงาน เพราะนุ๊กได้ทำหน้าที่คอยช่วยดูแลเครื่องมือเครื่องมือที่ทันสมัย เช่น ถ่ายรูปด้วยกล้องดิจิทัล พิมพ์รายงานด้วยคอมพิวเตอร์ จึงได้ร่วมพูดคุยถึงปัญหาที่เกิดจากการทำกิจกรรม เป็นบางครั้ง

ในความคิดของนุ๊กนั้น สนามกีฬาเป็นบริเวณที่เกิดน้ำท่วมขังเกิดบ่อย เพราะขยะไปอุดตันตามท่อระบายน้ำ ทำให้เส้นทางไม่สะดวก ต้องแก้ไขปัญหา ในระยะสั้นคือ นำกระสอบทรายมากั้นตามแนวลำเหมือง ส่วนการแก้ไขระยะยาวก็ต้องไม่ทิ้งขยะลงลำเหมือง ส่วนปัญหาขยะที่พบมากที่สุดคือบ้านเรือน และตามคลองชลประทาน เนื่องจากคนทิ้งไม่ถูกที่ถูกทาง นุ๊กเสนอน่าจะมีถังขยะทิ้งขยะเป็นจุดๆ สำหรับการประกอบอาชีพจักสานของชาวบ้านทุกวันนี้ นุ๊กเห็นว่าทำให้เกิดน้ำเสีย และเกิดกลิ่นเหม็นจากการแช่ต้นกก จึงน่าจะต้องเปลี่ยนน้ำบ่อยๆ เพื่อช่วยไม่ให้เน่าเหม็น

อย่างไรก็ตามนุ๊กคิดว่าการร่วมพัฒนาหมู่บ้านเป็นกิจกรรมที่อยู่ในระดับที่ทำร่วมกันในหมู่บ้านเท่านั้น ส่วนบุคคลที่มีความสำคัญกับหมู่บ้าน นุ๊กบอกว่าคือป้าตุ้ย ประธานแม่บ้าน และกลุ่มจักสาน เพราะเป็นคนใจดี เป็นผู้นำ และเป็นนักพัฒนา รองลงมาคือ พ่อหลวง สมาชิกอบต. และป้าไล ที่เป็นนักพัฒนา

2.2) นางสาวพัชรี จาปัญญา* (ก้อย) บ้านเลขที่ 24

ก้อยเป็นฝาแฝดกับกล้วยเกิดในหมู่บ้านสันทรายพัฒนาเป็นลูกสาว ของนายมังกร จาปัญญา (เป็นสมาชิก อบต.ของหมู่บ้าน) อายุ 22 ปี พังเรียนจบปริญญาตรี ปัจจุบันกำลังหางานทำ ในครอบครัวของก้อยมีคนอาศัยอยู่ 8 คน ก้อยเป็นสมาชิกของกลุ่มเยาวชน กลุ่มกีฬา(วอลเลย์บอล) และกลุ่มคัดแยกขยะ

เมื่อถามถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมก้อยตอบว่าเป็นเรื่องของน้ำท่วมที่เกิดขึ้นบ่อยในระยะหลังๆ โดยเฉพาะบริเวณสนามกีฬาหมู่บ้าน และสถานที่ใกล้กับทางระบายน้ำหรือลำเหมือง ที่มักพบขยะอุดตันขวางการระบายน้ำ ส่วนหนึ่งก้อยคิดว่าเป็นเพราะไม่มีการจัดเก็บขยะจากทางการ และหมู่บ้านเองก็ไม่มีวิธีการกำจัดขยะอย่างเหมาะสม ทำให้เกิดปัญหาน้ำเน่าเสีย เกิดกลิ่นเหม็น ส่วนวิธี

* สัมภาษณ์เมื่อ 11 ธันวาคม พ.ศ.2548

การแก้ไขปัญหาควรมีรถเก็บขยะบางส่วนที่ชาวบ้านไม่สามารถกำจัดเองได้ เพราะขยะส่วนหนึ่งชาวบ้านสามารถคัดแยกนำไปขายได้ ส่วนปัญหาสิ่งแวดล้อมอื่นๆเช่น เศษชีสาคที่ทิ้งจนมีกลิ่นเหม็น การทำงานของชาวบ้านเช่นการขีด เคลือบเฟอร์นิเจอร์ที่ใช้สารเคมีมากๆ ทำให้เกิดฝุ่น และกลิ่น ซึ่งชาวบ้านจะป้องกันโดยการใส่ผ้าปิดจมูก และใช้ถุงมือขณะปฏิบัติงาน

ก้อยเข้าร่วมโครงการคัดแยกขยะ เพราะส่วนหนึ่งก้อยได้รับผลกระทบจากปัญหาขยะดังที่ได้กล่าวมา หากมีการจัดกิจกรรมทำความสะอาดหมู่บ้านก้อยจะเข้าร่วมด้วยตัวเองเป็นส่วนใหญ่ ส่วนการประชุมที่ก้อยมักเข้าร่วมบ่อยๆคือเรื่องขยะ การปลูกต้นไม้ การจัดการสภาพแวดล้อมในการทำงาน เมื่อถามถึงเรื่องของการแสดงความคิดเห็นก็มีส่วนร่วมน้อยเพราะก้อยคิดว่าตัวเองยังเป็นเด็ก งานที่ก้อยพอจะช่วยได้คือการช่วยกันประชาสัมพันธ์เรื่องเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม และเข้าร่วมปฏิบัติตามที่ประชุมตกลงกัน โดยเฉพาะเรื่องของการดูแลตัวเองให้ปลอดภัยในการทำงาน ก้อยได้มีบทบาทในการช่วยจัดทำรายงาน และแผนการพัฒนาของหมู่บ้านหลายอย่าง เนื่องจากก้อยเป็นคนที่มีทักษะพื้นฐานทางคอมพิวเตอร์ได้ดี ก้อยจึงเข้าไปช่วยในการสรุปผลการประชุม เช่นใน การประชุมหลายๆครั้งในช่วงปี พ.ศ.2549

สำหรับกิจกรรมทางด้านสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านก้อยคิดว่าขณะนี้กำลังขยายไปสู่หมู่บ้านรอบข้าง โดยมีแกนนำที่สำคัญๆ คือ พ่อหลวง สมาชิก อบต.ทั้ง 2 คน ประธานแม่บ้าน และป้าไฉ เป็นแกนนำคอยดำเนินกิจกรรมของหมู่บ้าน ส่วนการดูแลสภาพแวดล้อมในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มชาวบ้านเองทั้ง ศาลพ่อบ้าน สนามกีฬา ถนนทางเดิน ต้นไม้ที่ช่วยกันปลูก

ส่วนความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้านก้อยบอกว่าคนส่วนใหญ่เข้าร่วมโครงการของหมู่บ้าน เพราะ ส่วนหนึ่งก็เกรงใจ แต่หากมีใครไม่มาเข้าร่วมบางครั้งก็แอบพูดลับหลังบ้างแต่ก็ไม่มีอะไรที่รุนแรง เพราะคนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านเป็นญาติพี่น้องกันหยิบยืมอะไรกันก็ได้หมด ครอบครัวก้อยมีการเลี้ยงผีปู่ย่าที่ทำกันในครอบครัว และสิ่งที่สำคัญของหมู่บ้านคือการสานเสนาที่เป็นความภูมิใจของหมู่บ้าน

2.3) นายบุญเลิศ ทามิ บ้านเลขที่ 103

คุณบุญเลิศอายุ 53 ปี แต่งงานแล้วอยู่ด้วยกันกับภรรยา คุณบุญเลิศจบประถมศึกษา อาชีพหลักที่ทำอยู่คือการทำเฟอร์นิเจอร์ และมีสวนลำไยด้วย มีรายได้เป็นเดือนเฉลี่ยประมาณ 10,000 บาทต่อเดือน เป็นคนที่เกิดในหมู่บ้านนี้ เคยเป็นพ่อหลวงคนเก่าเมื่อปี พ.ศ.2537 ที่พักอาศัยปลูกสร้างอยู่ในที่ดินของพ่อแม่ที่ยังไม่ได้โอนให้ จำนวน 3 ไร่

คุณบุญเลิศบอกว่า บริเวณที่เกิดน้ำท่วมขังเกิดบ่อยครั้งที่สุด คือบริเวณใกล้กับลำเหมือง

* สัมภาษณ์เมื่อ 11 ธันวาคม พ.ศ.2548

เพราะฝายพังตั้งแต่ต้นน้ำ เนื่องจากมีริสทออยู่หลายแห่งที่ทำเขื่อนเก็บน้ำไว้ใช้เอง พอน้ำมีระดับสูง หรือมีฝนตกหลายวันทำให้เขื่อนขนาดเล็กเก็บน้ำไว้ไม่อยู่เป็นผลให้เขื่อนแตก และเป็นสาเหตุของปัญหาน้ำท่วมไหลเข้าในบ้านเรือนของชาวบ้าน ส่วนการแก้ไขคงทำอะไรไม่ได้เพราะน้ำมีปริมาณมาก สำหรับปัญหาขยะบริเวณที่พบมากที่สุด คือ คลองชลประทาน ลำเหมือง สาเหตุของปัญหาขยะคือ ทุ่งพลาสติกที่มีคนนำมาทิ้งในลำเหมืองส่งผลทำให้ลำเหมืองตื้นเขิน วิธีที่ดีที่สุดที่จะป้องกันไม่ให้ปัญหาขยะเกิดขึ้น คือ ต้องจัดการกันเองในบ้านเรือนโดยทำการคัดแยก หรือไม่ทิ้งเผาทิ้ง ปัญหาด้านอาชีพก็เช่นกันมีกระป๋องสี สารเคมี เหลืออยู่มาก รวมทั้งจี๊สาต

คุณบุญเลิศได้ร่วมกิจกรรมกับ โครงการเพิ่มพื้นที่สีเขียว ไร่กินได้เพราะ เป็นการทำให้หมู่บ้านมักไปร่วม โดยตรงด้วยตัวเอง และเข้าร่วมในการประชุมเกี่ยวกับ การปลูกต้นไม้ และการเพิ่มพื้นที่สีเขียวบ่อยครั้ง ส่วนกิจกรรมอื่นๆที่เข้าร่วมคือ การดูแล และขุดลอกลำเหมือง การปลูกต้นไม้ คุณบุญเลิศอธิบายว่า ผลดีของการเข้าร่วมกิจกรรมส่วนหนึ่งก็คือเป็นการร่วมพบปะพูดคุย หรือสังสรรค์ กับคนในหมู่บ้านด้วย

ในความเห็นของคุณบุญเลิศคิดว่าความร่วมมือพัฒนาหมู่บ้านเป็นกิจกรรมที่ทำร่วมกันในหมู่บ้านเพื่อให้หมู่บ้าน สะอาดเรียบร้อย ให้คนอื่นมาเห็นว่าเรียบร้อยเหมือนตอนมีโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองในอดีต ซึ่งผลที่ได้จากการพัฒนาหมู่บ้านที่ผ่านมาเกิดผลสำเร็จได้ในระดับหนึ่ง โดยมีบุคคลที่มีความสำคัญกับหมู่บ้าน เช่น พ่อหลวง ส.อบต.ช่วยดึงโครงการเข้าหมู่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านก็มีส่วนช่วยมากเช่นกัน

สำหรับตัวเออนั้นเข้าร่วมกลุ่มเป็นสมาชิกในหมู่บ้านหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มฅาปนกิจ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน(กทบ.) ชุติรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน(ชรบ.) กลุ่มอาสาหมู่บ้าน(อช.) ส่วนคนที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรมของหมู่บ้าน คุณบุญเลิศมีความคิดว่าต้องขึ้นอยู่กับแกนนำที่ต้องจัดการ

2.4) นายรุ่งโรจน์ ศรีวิสัย * บ้านเลขที่ 19

คุณรุ่งโรจน์อายุ 33 ปี แต่งงานแล้วและอยู่ด้วยกันกับภรรยา คุณรุ่งโรจน์จบมัธยมศึกษา อาชีพหลักที่ทำอยู่คือ ทาสีเฟอร์นิเจอร์ มีรายได้เป็นเดือนเฉลี่ยประมาณ 5,000 บาท/เดือน เป็นคนในหมู่บ้านนี้โดยกำเนิด มีที่ดินของตนเอง จำนวน 4 ไร่ ครอบครัวยุคของคุณรุ่งโรจน์มีคนอาศัยอยู่จำนวน 5 คน พ่อ แม่ ลูก 2 คน และ ยาย

คุณรุ่งโรจน์บอกว่า บริเวณที่เกิดน้ำท่วมขังบ่อยครั้ง คือ ตามแนวถนน สาเหตุของปัญหา คือ ท่อระบายน้ำไม่ทัน ส่งผลกระทบมากในการใช้ชีวิตประจำวัน เช่น การเข้าห้องน้ำ ทำให้เกิดเชื้อโรคอย่างฮ่องกงฟุต วิธีการที่จะป้องกันปัญหาน้ำท่วมขังในหมู่บ้าน คือควรทำระบบระบายน้ำ

* สัมภาษณ์เมื่อ 10 ธันวาคม พ.ศ.2548

ใหม่ นอกจากนี้ก็มีปัญหาขยะที่พบบ่อยมากไหลมากับน้ำ โดยน่าจะมีสาเหตุจากบ้านเรือนโดยเฉพาะถุงพลาสติก ถุงขนม ขยะเหล่านี้หากทิ้งไว้ก็จะกลายเป็นแหล่งเชื้อโรค วิธีที่ดีที่สุดที่จะป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาขยะเกิดขึ้น คือ เก็บคัดแยกเป็นอย่างๆ และต้องเริ่มจากตัวเอง ช่วยตัวเองภายในครัวเรือนก่อน ส่วนปัญหาจากการประกอบอาชีพที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม คือ เศษฝุ่น เศษไม้ สารเคมี มีวิธีแก้ไข คือ คัดแยกนำไปขาย อย่างเช่น กระจังสี ปีบ (ใบละ 18 บาท) คุณรุ่งโรจน์ บอกว่า “ตอนแรกๆไม่รู้ พอมีการอบรมในโครงการคัดแยกขยะถึงรู้ว่ามีคนมารับซื้อหมดทุกอย่าง”

คุณรุ่งโรจน์ได้เข้าร่วมกิจกรรมกับโครงการคัดแยกขยะ ซึ่งเป็นโครงการที่ได้รับความช่วยเหลือจากกลุ่มองค์กรเอกชนที่นำโดยป่าไผ่ เพราะเมื่อมีการประชุมสรุปผลงาน กลุ่มองค์กรเอกชนจะเข้ามาตรวจสอบดูแล ส่วนเหตุผลข้อที่ทำให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน เพราะอยากให้หมู่บ้านสะอาด และมักไปร่วมโดยตรงด้วยตัวเองเสมอๆ

ในการร่วมตัดสินใจคุณรุ่งโรจน์ได้ เข้าร่วมในการประชุมเกี่ยวกับการดูแลลำเหมือง ทางน้ำสาธารณะ การปลูกต้นไม้ และการเพิ่มพื้นที่สีเขียว รวมทั้งปัญหาสภาพแวดล้อมในการทำงาน และคุณรุ่งโรจน์ได้คอยเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาของหมู่บ้าน เช่น สามารถระบุได้ว่าพื้นที่บริเวณใดที่มีปัญหา จึงได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เช่น การสัมมนา และดูงานนอกสถานที่เสมอๆ ส่วนการลงมือทำในกิจกรรมการพัฒนาทางด้านสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน เช่น ทำการคัดแยกขยะ การปลูกต้นไม้ การดูแลสภาพแวดล้อมในการทำงาน

ในความเห็นของคุณรุ่งโรจน์ขณะนี้คิดว่าความร่วมมือพัฒนาสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านเป็นกิจกรรมที่อยู่ในระดับที่ทำร่วมกันในหมู่บ้านเท่านั้น แต่ก็ภูมิใจเพราะใครไปใครมาเยี่ยมก็ยังพอภูมิใจได้ว่าหมู่บ้านสะอาด และคิดว่าผลที่ได้จากการพัฒนาหมู่บ้านที่ผ่านมามีผลสำเร็จได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น เพราะหมู่บ้านยังไม่สะอาดเรียบร้อย ไม่เหมือนเมื่อก่อนเพราะปัจจุบันนี้มีแต่โรงงาน ร้านค้ามากมาย อย่างไรก็ตามการพัฒนาก็เกิดขึ้น ได้ก็ขึ้นอยู่กับบุคคลที่มีความสำคัญกับหมู่บ้าน คือ พ่อหลวง สมาชิก อบต. ป่าดู่ ป่าไผ่ และหากมีคนที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรมของหมู่บ้าน คุณรุ่งโรจน์เห็นว่าต้องไปชักชวนบ่อยๆ ต้องเรียกให้เข้ามา เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่คอยช่วยเหลือพึ่งพิงกันอยู่แล้วการเข้าร่วมกิจกรรมก็เป็นสิ่งหนึ่งที่แสดงถึงความสมัครสมานสามัคคีกันของคนในหมู่บ้าน วันหน้าวันหลังหากมีเรื่องเดือดร้อนก็จะได้ช่วยกันได้

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ของคนในหมู่บ้าน ได้สะท้อนให้เห็นว่าทุกคนต่างตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน เพราะเป็นปัญหาที่ทุกคนต้องเผชิญเหมือนกัน ดังนั้นจึงได้พยายามที่จะเข้ามามีบทบาทในการร่วมกันแก้ไขปัญหาของหมู่บ้านเท่าที่ตนเองมีความรู้ความสามารถ ซึ่งสอดคล้องกับผลที่ได้จากการศึกษาเชิงปริมาณ ขณะเดียวกันก็ช่วยให้เห็นลักษณะของการมีส่วนร่วมชัดเจนขึ้นว่ามีรายละเอียดอย่างไร

3) แกนนำหมู่บ้าน

ลักษณะการมีส่วนร่วมของแกนนำหมู่บ้านแต่ละคนได้อธิบายมาแล้วในบทที่ 3 ดังนั้นในส่วนนี้จึงอธิบายบทบาทของแกนนำหมู่บ้านจะมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้นมาอีกในลักษณะการมีส่วนร่วมทางด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ การเข้าร่วมในฐานะผู้นำกิจกรรม อาจเป็นเพราะโดยทั่วไปลักษณะของการบริหารจัดการนั้นต้องอาศัยความสามารถในการบริหารงานเป็นสำคัญ เช่น การกำหนดปัญหา วางวัตถุประสงค์ และกำหนดโครงการหรือแผนปฏิบัติการ การกำหนดบุคลากร การมอบหมายสั่งการ เป็นต้น ผู้ที่มีภาวะผู้นำหรือความพร้อมในการเป็นผู้นำเท่านั้นที่สามารถระดมทรัพยากรต่างๆ เข้ามาได้ นอกจากนี้แกนนำบางคน อย่างเช่น ผู้ใหญ่บ้านยังทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามามีบทบาทร่วมกับคณะกรรมการบริหารของหมู่บ้าน เข้ารับมอบหมายหน้าที่เฉพาะเรื่อง หรือเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ หรือเป็นหัวหน้ารับผิดชอบเฉพาะกิจ รวบรวมชักชวนประชาสัมพันธุ์ และขอความสนับสนุนจากชาวบ้าน

ในขณะที่แกนนำอย่างป้าไลก็ได้ติดต่อขอความช่วยเหลือจากกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนที่ให้ความร่วมมือในด้านการสนับสนุนเงินงบประมาณในการทำกิจกรรม การอบรมให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง เช่น สนับสนุนในเรื่องของงบประมาณในการทำโครงการต่างๆ เรื่องสวัสดิการ นำทุนเข้ามาในการจัดกิจกรรมแล้วยังเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะเป็นที่ปรึกษา ได้แก่ การเข้าร่วมแสดงความคิดเห็น เสนอแนะแนวทางในการปฏิบัติงาน หรือนโยบาย

นอกจากป้าไลแล้วยังมีป้าด้อยซึ่งเป็นแกนนำคนสำคัญของหมู่บ้าน เพราะเป็นคนที่ชาวบ้านในหมู่บ้านให้การยอมรับ และไว้วางใจอย่างมาก ประกอบด้วยกับป้าด้อยมีฐานะเป็นประธานกลุ่มแม่บ้าน ประธานกลุ่มจักสาน และประธานกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน จึงทำให้มีเครือข่ายกว้างขวาง และสามารถที่จะประสานงานกับชาวบ้านรวมทั้งกระตุ้นชาวบ้านให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี จนอาจกล่าวได้ว่าแกนนำหมู่บ้านคือ ผู้ที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้น

4.5 ลักษณะของการมีส่วนร่วม

การพิจารณาถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมหรือการมีส่วนร่วมอย่างไรนั้น การศึกษาครั้งนี้ จะพิจารณาจากส่วนประกอบดังนี้คือ รูปแบบการมีส่วนร่วม ขอบเขตของกิจกรรม และผลลัพธ์ของการทำกิจกรรม

1) รูปแบบการมีส่วนร่วม

กิจกรรมการพัฒนาจากตั้งแต่อดีต จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมแตกต่างกันไปแล้วแต่ลักษณะของกิจกรรม เช่น ผู้ชายทำการขุดลอกเหมืองฝาย ส่วนการต้อนรับแขกที่มาเยี่ยมชมหมู่บ้านซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นกลุ่มผู้หญิงหรือกลุ่มแม่บ้าน

ดังเช่นกิจกรรมการคัดแยกขยะ ด้วยลักษณะ โครงการที่ส่งเสริมความเท่าเทียมกันระหว่างเพศหญิง และเพศชาย เป็นกิจกรรมที่ทำเพื่อหมู่บ้านหรือเพื่อประโยชน์ส่วนรวม อีกทั้งปราศจากเงื่อนไข หรือข้อจำกัดในการเข้าร่วม รวมทั้งไม่เป็นการเสียค่าใช้จ่าย ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างที่เป็นชาวบ้านส่วนใหญ่จึงเข้าร่วมด้วยตัวเอง (ร้อยละ 71.7) ดังตาราง 4.8 ส่วนการส่งตัวแทนเข้าร่วม (ร้อยละ 21.7) นั้นอาจหมายถึงบางครอบครัวไม่ได้ไปเข้าร่วมทั้งครอบครัว เพราะติดภาระการทำงานต่างๆ ก็ จะส่งตัวแทนครอบครัวบางคนอาจบอกลูกหลานหรือให้พ่อบ้านไปเข้าร่วมกิจกรรมเพียงคนเดียว เพื่อเป็นตัวแทนของครอบครัวก็ได้ ซึ่งจะเห็นว่ามีการครอบครัวจำนวนน้อยที่จะไปร่วมกิจกรรมทั้งครอบครัว (ร้อยละ 1.7) แต่ถ้าหากครอบครัวไหนไม่สะดวกที่จะเข้าร่วมจริงๆ ก็จะใช้วิธีการร่วม โดยการบริจาคเงิน หรือสิ่งของแทน (ร้อยละ 5.0) ผลที่ได้จากการศึกษาเชิงปริมาณนี้ทำให้เข้าใจได้ว่าความสำเร็จในการจัดการสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านนั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลจากคนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมนั่นเอง

ตาราง 4.8 ร้อยละของตัวอย่างจำแนกตามรูปแบบการเข้าร่วม กิจกรรม

รูปแบบการเข้าร่วม	ร้อยละ
ไปร่วมโดยตรงด้วยตัวเอง	71.7
ส่งตัวแทนเข้าร่วม	21.7
ไปร่วมกิจกรรมทั้งครอบครัว	1.7
ร่วมโดยการบริจาคเงิน/สิ่งของแทน	5.0
รวม	100.0(60)

2) ขอบเขตของกิจกรรม

การดำเนินกิจกรรมของ “โครงการคัดแยกขยะโดยบทบาทหญิงชาย” ในช่วงแรกเป็นการทำงานของสมาชิกกลุ่มอาชีพจักสานเป็นหลัก การดำเนินงานเริ่มเมื่อกกลางปี พ.ศ.2546 มีการจัดทำผลงานที่ได้กระทำร่วมกับหน่วยงานเอกชนที่สนับสนุนงบประมาณและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งได้ร่วมกันจัดประชุมต่อเนื่อง ต่อมาภายหลังได้มีการเปลี่ยนแปลงโดยมีการชักชวนกลุ่มอื่นเข้ามา ร่วม ดังนั้นลักษณะการเข้าร่วมกิจกรรมทางด้านสิ่งแวดล้อมจึงกลายเป็นระดับหมู่บ้าน จากข้อมูลในตาราง 4.9 เห็นได้ว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ตอบว่า เป็นกิจกรรมที่ทำร่วมกันในหมู่บ้านเท่านั้น (ร้อยละ 76.7) แต่ก็มีบางส่วนที่ตอบว่า เป็นกิจกรรมที่ทำร่วมกันกับหมู่บ้านใกล้เคียง (ร้อยละ 10.0) เพราะส่วนหนึ่งกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นการดำเนินกิจกรรมที่มีการวางแผนมาแล้วจากกลุ่มองค์กรเอกชนที่ต้องการให้โครงการคัดแยกขยะเป็นกิจกรรมที่อาศัยการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนทั่วไปอย่างกว้างขวาง ทั้งระดับชาวบ้าน ทั้งที่อยู่ในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง และการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล ทั้งนี้เพราะทาง อบต. ได้วางแผนการที่มีวัตถุประสงค์ให้หมู่บ้านสันทรายพัฒนาเป็นหมู่บ้านนำร่องของตำบลในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุผลนี้จึงมีกลุ่มตัวอย่างส่วนหนึ่งที่ทราบถึงข้อมูลนี้จึงมักตอบว่าเป็นกิจกรรมสิ่งแวดล้อมที่ทำร่วมกันในระดับตำบล (ร้อยละ 13.3) จึงเห็นได้ว่าการดำเนินกิจกรรมที่เริ่มจากกลุ่มเล็กในตอนแรกแล้วจึงค่อยๆ ขยายขอบเขตออกไปเมื่อการทำงานได้ผ่านมาระยะหนึ่งทำให้บังเกิดผลที่รับรู้ร่วมกันของคนในหมู่บ้าน และอาจมีส่วนต่อการเข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้น

ตาราง 4.9 ร้อยละของตัวอย่างจำแนกตามขอบเขตของกิจกรรมฯ

ขอบเขตของกิจกรรม	ร้อยละ
เป็นกิจกรรมที่ทำร่วมกันในหมู่บ้านเท่านั้น	76.7
เป็นกิจกรรมที่ทำร่วมกันกับหมู่บ้านใกล้เคียง	10.0
เป็นกิจกรรมที่ทำร่วมกันระดับตำบล	13.3
รวม	100.0(60)

3) ผลลัพธ์ของการเข้าร่วมกิจกรรมทางด้านสิ่งแวดล้อม

จากข้อมูลในตาราง 4.10 พบว่ากลุ่มตัวอย่างคาดหวังว่าผลลัพธ์ที่ผ่านมาของการทำกิจกรรม คือ ต้องการทำให้หมู่บ้านสะอาด ร่มรื่น เรียบร้อย (ร้อยละ 53.3) อยากให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ดีขึ้น (ร้อยละ 21.7) รวมทั้งมีความสามัคคีปรองดองกัน (ร้อยละ 20.0)

เนื่องจากกิจกรรมที่ทำในช่วงแรก เป็นการดำเนินงานของสมาชิกที่เริ่มจากกลุ่มแกนนำ ประมาณ 7-10 คน โดยแกนนำกลุ่มจักสานและแกนนำกลุ่มชาวบ้านมีการเข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับการจัดการขยะหลายครั้ง นั้นการทำงานจึงค่อนข้างมีขอบเขตจำกัด ด้วยเหตุนี้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จึงเห็นว่าโครงการสำเร็จอยู่ในระดับหนึ่งเท่านั้น (ร้อยละ 78.3) และที่เห็นว่าประสบความสำเร็จอย่างมากมีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 15.0) ในขณะที่เดียวกันก็มีชาวบ้านร้อยละ 6.7 ที่มีความคิดเห็นว่าการจัดการสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านยังไม่ประสบผลสำเร็จ

ตาราง 4.10 ร้อยละของตัวอย่างจำแนกตามผลลัพธ์ของการจัดการสิ่งแวดล้อม

ผลลัพธ์ของการเข้าร่วม และระดับของความสำเร็จ	ร้อยละ
ผลลัพธ์ของการเข้าร่วม	
คูสะอาด รมรีน เรียบร้อย	53.3
มีงานทำ มีเงินใช้ มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น	21.7
ชาวบ้านมีความสามัคคีปรองดอง ช่วยเหลือกัน	20.0
ทำให้หมู่บ้านเป็นหมู่บ้านตัวอย่าง/มีกิจกรรมทำอย่างต่อเนื่อง	5.0
รวม	100.0(60)
ระดับของความสำเร็จ	
เกิดผลสำเร็จได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น	78.3
ประสบความสำเร็จอย่างมาก	15.0
ยังไม่ประสบความสำเร็จ	6.7
รวม	100.0(60)

ข้อมูลที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้สรุปได้ว่า ลักษณะของการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน เป็นรูปแบบการเข้าร่วมด้วยตัวเอง โดยที่ชาวบ้านส่วนใหญ่คิดว่าขอบเขตของกิจกรรมในการจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นการทำกันในระดับหมู่บ้านเท่านั้น เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องการเพียงทำให้หมู่บ้านคูสะอาด รมรีน เรียบร้อย มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และอยากให้ชาวบ้านมีความสามัคคีปรองดองกัน ด้วยเหตุนี้กิจกรรมทางด้านสิ่งแวดล้อมที่ผ่านมาชาวบ้านจึงเห็นว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่งเท่านั้น

4.6 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม

ผลจากการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นได้ทำให้เข้าใจถึงขั้นตอน และลักษณะการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของชาวบ้านในหมู่บ้าน อย่างไรก็ตามการศึกษาการมีส่วนร่วมนี้มีประเด็นที่น่าสนใจว่าการมีส่วนร่วมของคนนั้นมีความเชื่อมโยงกับอะไรบ้าง ดังนั้นจึงควรจะได้มีการพิจารณาถึงปัจจัยที่ทำให้คนเข้ามามีส่วนร่วมว่ามีต้นเหตุมาจากอะไรบ้าง

1) เพศกับการมีส่วนร่วม

ผลจากการศึกษาเชิงปริมาณพบว่าความแตกต่างระหว่างเพศมีผลต่อการมีส่วนร่วมในบางลักษณะที่แตกต่างกัน ดังข้อมูลในตาราง 4.11 ได้แสดงให้เห็นว่ามีสัดส่วนของเพศชาย และเพศหญิงในการเข้ามามีส่วนร่วมแตกต่างกัน ดังนี้คือ

เพศชายมีสัดส่วนของการเข้ามามีส่วนร่วมสูงกว่าเพศหญิงในเรื่องต่างๆ คือ การมีส่วนร่วมในการประชุมเกี่ยวกับ การดูแลลำเหมือง/ทางน้ำสาธารณะ (เพศชาย ร้อยละ 70.6 เพศหญิง ร้อยละ 53.5) เพราะในอดีตการดูแลลำเหมืองเป็นเรื่องที่สำคัญ และใช้แรงมาก แม้ผู้หญิงจะมีส่วนช่วยอยู่ในทุกๆ ขั้นตอนก็ตาม แต่ก็น้อยกว่าเพศชายเช่นเดียวกับการเข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับการปลูกต้นไม้หรือเพิ่มพื้นที่สีเขียว (เพศชาย ร้อยละ 88.2 เพศหญิง ร้อยละ 81.4) รวมทั้งการร่วมแสดงความคิดเห็น และเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน (เพศชาย ร้อยละ 76.5 เพศหญิง ร้อยละ 53.5) อาจเป็นเรื่องปกติที่ผู้ชายมักกล้าที่จะแสดงออก แสดงความคิดเห็น หรือกล้าพูดในที่ประชุม ส่วนเพศหญิงจะแสดงความคิดเห็นที่จำเป็นหรือเรื่องที่ต้องการจะพูดเท่านั้น

ในทางตรงกันข้ามเพศหญิงที่มีสัดส่วนของการเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจสูงกว่าเพศชายได้แก่ พบว่าเป็นการมีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อหาสาเหตุเกี่ยวกับ ปัญหาขยะที่ผู้หญิงส่วนใหญ่ให้ความสนใจ(เพศชาย ร้อยละ 70.6 เพศหญิง ร้อยละ 90.7) โดยจะเห็นได้จากผู้หญิงมีส่วนเกี่ยวข้องตั้งแต่การเตรียมสถานที่ประชุม โดยที่ผู้หญิงส่วนหนึ่งจะเข้ามาเก็บกวาด เตรียมแก้วน้ำ จัดโต๊ะเก้าอี้ รอผู้เข้าร่วมประชุมและในระหว่างรอส่วนใหญ่ผู้หญิงจะจับกลุ่มคุยกันถึงการประชุมที่จะเริ่มขึ้นเป็นกลุ่มใหญ่ คาดการณ์สถานการณ์ หรือเรื่องราวการประชุมอย่างสนุกสนาน แต่ที่น่าสังเกตคือเมื่อเข้าสู่เวลาประชุมจริงๆ ผู้หญิงมักจะเป็นฝ่ายที่พูด และแสดงความคิดเห็นออกมาน้อยดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น เช่นเดียวกับการมีส่วนร่วมในการประชุมเกี่ยวกับปัญหาสภาพแวดล้อมในการทำงาน ที่พบว่าเพศหญิงเข้าร่วมมากกว่าเล็กน้อย(เพศชาย ร้อยละ 70.6 เพศหญิง ร้อยละ 74.4) เป็นเพราะส่วนใหญ่ชาวบ้านประกอบอาชีพจักสานอยู่กับบ้านทั้งผู้ชายและผู้หญิงทำให้ความสนใจในด้านนี้จึงมีใกล้เคียงกันผู้ชายสนใจเรื่องของกรรมวิธีการผลิตเช่นการทำสี การทาสารเคลือบเงาที่ต้องใส่ถุงมือ ใส่

ฝ่าปิดจมูก ส่วนเพศหญิงนอกจากคอยสนับสนุนแล้ว ผู้หญิงจะเป็นคนคอยเก็บกวาด และทำความสะอาดบ้านหรือสถานที่ทำงานอยู่เสมอ

ในส่วนของกรณีมีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติกิจกรรมนั้นเป็นขั้นตอนที่ชาวบ้านส่วนใหญ่เข้าร่วมมาก คือมีลักษณะเป็นการร่วมแรง ร่วมมือกันทำกิจกรรมหรือการพัฒนา และมีลักษณะแตกต่างกันระหว่างเพศ(ตาราง 4.12) คือมีสัดส่วนของเพศชายสูงกว่าในการมีส่วนร่วม และปฏิบัติกิจกรรมในการดูแล และขุดลอกลำเหมือง (เพศชาย ร้อยละ 94.1 เพศหญิง ร้อยละ 51.2) เช่นเดียวกับกิจกรรมการปลูกต้นไม้ (เพศชาย ร้อยละ 94.1 เพศหญิง ร้อยละ 88.4) เป็นเพราะ การปลูกต้นไม้เป็นกิจกรรมที่เป็นทางการ มีการติดต่อประสานงานหลายฝ่าย เช่น อบต.หนองแก้ว เกษตรอำเภอหางดง เช่น กลุ่มพ่อหลวงก็จะพากันไปนำเอากล้าไม้ที่สำนักงานเกษตรประจำอำเภอ หรือจากการที่ทางองค์การบริหารส่วนตำบลเตรียมไว้เข้ามาปลูก ผู้ชายจะช่วยกันขุดหลุมเพื่อเตรียมปลูกต้นไม้ เช่นเดียวกับการขุดลอกลำเหมืองเป็นเรื่องที่ต้องใช้แรงมากจึงเป็นเรื่องของผู้ชายส่วนผู้หญิงเป็นเพียงลูกมือคอยหยิบจับเครื่องมือส่งให้ผู้ชาย หรือคอยสนับสนุนอยู่ใกล้ๆ เช่น เตรียมอาหารไว้เลี้ยง สำหรับการดูแลต้นไม้หลังการปลูกนั้นส่วนใหญ่เป็นเหมือนหน้าที่ของผู้หญิงที่ดูแลคอยรดน้ำต้นไม้ คัดแยกขยะที่ขุดลอกมาได้นำไปขาย เป็นต้น

สำหรับการมีส่วนร่วมที่พบว่าเพศหญิงเข้าร่วมปฏิบัติมากกว่าเพศชายนั้นได้แก่ การปฏิบัติกิจกรรมการคัดแยกขยะ (เพศชาย ร้อยละ 82.4 เพศหญิง ร้อยละ 90.7) และปฏิบัติกิจกรรมการดูแลสิ่งแวดล้อมในการทำงาน (เพศชาย ร้อยละ 76.5 เพศหญิง ร้อยละ 81.4) เป็นเพราะ ส่วนใหญ่ในครัวเรือนผู้หญิงมีหน้าที่ดูแลทำความสะอาด และความเรียบร้อยของหมู่บ้านอยู่เป็นประจำ การคัดแยกขยะจึงเป็นเรื่องที่ผู้หญิงส่วนใหญ่ให้ความสนใจ เช่น ขวดแก้ว ขวดน้ำปลา ก่องนวม กระจังต่างๆ และเนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่มีการประกอบอาชีพอยู่กับบ้าน การดูแลทำความสะอาดความปลอดภัยของบ้านเรือนจึงเป็นหน้าที่ของผู้หญิง นอกเหนือจากเรื่องในครอบครัวต่างๆ ไปแล้ว การที่ผู้หญิงต้องทำอยู่กับบ้านทำให้ต้องรับภาระเพิ่มขึ้น เช่น การดูแลคอยเก็บกวาดในแต่ละวัน ทำความสะอาดเครื่องมือเครื่องมือรวมทั้งขยะที่จะเก็บไว้ต่างหาก เพื่อไว้ขายเมื่อมีชาเล็งหรือรถรับซื้อของเก่ามาเร่ถามซื้อ เช่นเดียวกับการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมในด้านการประชาสัมพันธ์ที่ผู้หญิงมีส่วนร่วมมากกว่า (เพศชาย ร้อยละ 35.3 เพศหญิง ร้อยละ 67.4) โดยสังเกตได้ว่าหลังจากการประชุมอย่างเป็นทางการแล้ว เพศหญิงส่วนใหญ่มักจะนำไปคุยกันต่อในสถานที่ไม่เป็นทางการต่างๆ เช่น ร้านขายของชำ พุดคุยละแวกหมู่บ้าน เป็นต้น ผลที่ได้จึงเป็นกลไกทางการประชาสัมพันธ์แบบชาวบ้านหรือลักษณะปากต่อปาก และที่สำคัญบางครั้งในการประชาสัมพันธ์ผู้ชายส่วนใหญ่คิดว่าเป็นเรื่องของผู้หญิงหรือผู้หญิงมีความถนัดกว่าที่จะชักชวนหรือประชาสัมพันธ์ให้เข้าร่วมกิจกรรม แต่เมื่อถามถึงการเป็นแกนนำในการรับผิดชอบโครงการสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน พบว่าทั้งสองเพศมีส่วนร่วม

น้อย(เพศชาย ร้อยละ 29.4 เพศหญิงร้อยละ 30.2) ทั้งนี้เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นพ้องกันว่าเป็นความรับผิดชอบของแกนนำ

ในส่วนของการประเมินผลนั้น(ตาราง 4.13)พบว่าเพศชายมีส่วนร่วมมากกว่าเพศหญิง ไม่ที่จะเป็นการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ คือ หลังทำกิจกรรมเสร็จก็มีการสังสรรค์(เพศชายร้อยละ 88.2 เพศหญิง ร้อยละ 81.4) หรือในการประชุมสรุปผลงานอย่างเป็นทางการในตอนเย็นหรือหัวค่ำ ซึ่งปรากฏว่าเพศชายมีส่วนร่วมในสัดส่วนที่สูงกว่า(เพศชายร้อยละ 76.5 เพศหญิง ร้อยละ 62.8) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าพอทำกิจกรรมเสร็จผู้หญิงก็ต้องรีบกลับบ้าน ด้วยมีภาระหน้าที่ทางบ้านที่ต้องจัดการให้เสร็จ ไม่ว่าจะเป็นการดูแลลูก ทำกับข้าว ทำความสะอาดบ้าน และอื่นๆ ภาระหน้าที่ของแม่บ้านที่มีงานต้องทำมากมาย เป็นผลให้ผู้หญิงบางส่วนไม่สามารถเข้าร่วมการประเมินผล

ข้อมูลที่น่าสนใจมาข้างต้นทำให้สรุปได้ว่าเพศชายมีสัดส่วนของการมีส่วนร่วมสูงกว่าเพศหญิงในแทบทุกกรณี ยกเว้นเรื่องการคัดแยกขยะ และการดูแลสิ่งแวดล้อมในการทำงานที่เพศหญิงมีสัดส่วนของการมีส่วนร่วมสูงกว่าเพศชาย

ตาราง 4.11 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามการมีส่วนร่วมประชุม และตัดสินใจ และเพศ

	การมีส่วนร่วมประชุม และตัดสินใจ		เพศ	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
มีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อหาสาเหตุ และจัดการเกี่ยวกับ ปัญหาขยะ				
มีส่วนร่วม	70.6	90.7		
ไม่มีส่วนร่วม	29.4	9.3		
รวม	100.0(17)	100.0(43)		
มีส่วนร่วมในการประชุมเกี่ยวกับการดูแลลำเหมือง ทางน้ำสาธารณะ				
มีส่วนร่วม	70.6	53.5		
ไม่มีส่วนร่วม	29.4	46.5		
รวม	100.0(17)	100.0(43)		
มีส่วนร่วมในการประชุมเกี่ยวกับการปลูกต้นไม้ หรือเพิ่มพื้นที่สีเขียว				
มีส่วนร่วม	88.2	81.4		
ไม่มีส่วนร่วม	11.8	18.6		
รวม	100.0(17)	100.0(43)		
มีส่วนร่วมในการประชุมเกี่ยวกับปัญหาสภาพแวดล้อมในการทำงาน				
มีส่วนร่วม	70.6	74.4		
ไม่มีส่วนร่วม	29.4	25.6		
รวม	100.0(17)	100.0(43)		
มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น และเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม				
มีส่วนร่วม	76.5	53.5		
ไม่มีส่วนร่วม	23.5	46.5		
รวม	100.0(17)	100.0(43)		

ตาราง 4.12 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามการมีส่วนร่วมปฏิบัติ และเพศ

	การมีส่วนร่วมปฏิบัติ		เพศ	
	ชาย	หญิง		
มีส่วนร่วม และปฏิบัติกิจกรรมการคัดแยกขยะ				
มีส่วนร่วม	82.4	90.7		
ไม่มีส่วนร่วม	17.6	9.3		
รวม	100.0(17)	100.0(43)		
มีส่วนร่วม และปฏิบัติกิจกรรมในการดูแล และขุดลอกลำเหมือง				
มีส่วนร่วม	94.1	51.2		
ไม่มีส่วนร่วม	5.9	48.8		
รวม	100.0(17)	100.0(43)		
มีส่วนร่วม และปฏิบัติในกิจกรรมการปลูกต้นไม้				
มีส่วนร่วม	94.1	88.4		
ไม่มีส่วนร่วม	5.9	11.6		
รวม	100.0(17)	100.0(43)		
มีส่วนร่วม และปฏิบัติกิจกรรมการดูแลสิ่งแวดล้อมในการทำงาน				
มีส่วนร่วม	76.5	81.4		
ไม่มีส่วนร่วม	23.5	18.6		
รวม	100.0(17)	100.0(43)		
เป็นแกนนำในการรับผิดชอบโครงการสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน				
มีส่วนร่วม	29.4	30.2		
ไม่มีส่วนร่วม	70.6	69.8		
รวม	100.0(17)	100.0(43)		
มีส่วนร่วมกับกิจกรรมในด้านการประชาสัมพันธ์				
มีส่วนร่วม	35.3	67.4		
ไม่มีส่วนร่วม	64.7	32.6		
รวม	100.0(17)	100.0(43)		

ตาราง 4.13 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามการมีส่วนร่วมประเมิณผล และเพศ

	การมีส่วนร่วมประเมิณผล		เพศ	
			ชาย	หญิง
ร่วมพบปะพูดคุย หรือสังสรรค์กับคนในหมู่บ้านหลังทำกิจกรรมเสร็จ สิ้นลง				
มีส่วนร่วม			88.2	81.4
ไม่มีส่วนร่วม			11.8	18.6
รวม			100.0(17)	100.0(43)
มีส่วนร่วมประชุมสรุปผลงาน และร่วมพูดคุยถึงปัญหาที่เกิดจากการ ทำกิจกรรม				
มีส่วนร่วม			76.5	62.8
ไม่มีส่วนร่วม			23.5	37.2
รวม			100.0(17)	100.0(43)

2) อายุกับการมีส่วนร่วม

การศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งอายุออกเป็น 3 ช่วง คือ วัยหนุ่มสาว(อายุ 20-39 ปี) วัยกลางคน(อายุ 40-59 ปี) และวัยสูงอายุ(อายุ 60 ปีขึ้นไป) โดยที่ผู้ศึกษาต้องการทราบว่าคนในแต่ละวัยจะมีส่วนร่วมแตกต่างกันอย่างไร

การเข้าร่วมประชุมมีทั้งการเข้าร่วมเพื่อเสนอแนะ หรือร่วมรับฟังปัญหา โดยอาจร่วมสนับสนุนการตัดสินใจในขณะการประชุม ร่วมลงมติในที่ประชุม หรือเพื่อการสนับสนุนการตัดสินใจร่วมกันในที่ประชุม ส่วนประเด็นการประชุมที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในการศึกษารั้งนี้ของหมู่บ้านสันทรายพัฒนา(ตาราง 4.14) พบว่าการมีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อหาสาเหตุเกี่ยวกับ ปัญหาขยะ นั้นเป็นความสนใจของทุกช่วงวัยใกล้เคียงกัน (วัยหนุ่มสาว ร้อยละ 84.2 วัยกลางคน ร้อยละ 84.4 และวัยสูงอายุ ร้อยละ 88.9) ในทำนองเดียวกันการประชุมเกี่ยวกับปัญหาสภาพแวดล้อมในการทำงานก็เป็นที่สนใจของคนทุกกลุ่มอายุ(วัยหนุ่มสาว ร้อยละ 73.7 วัยกลางคน ร้อยละ 71.9 และวัยสูงอายุ ร้อยละ 77.8) สำหรับการมีส่วนร่วมในการประชุมเกี่ยวกับการปลูกต้นไม้ หรือเพิ่มพื้นที่สีเขียว นั้นเป็นที่น่าสนใจของผู้ที่อยู่ในวัยกลางคนมากกว่าคนวัยอื่นๆ (วัยกลางคน ร้อยละ 87.5 วัยหนุ่มสาว ร้อยละ 78.9 และวัยสูงอายุ ร้อยละ 77.8) ส่วนหนึ่งเป็นเพราะความพร้อมทั้งการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ และการปลูกต้นไม้เป็นเรื่องที่ต้องใช้แรงงานมากกลุ่มวัยกลางคนจึงต้องเข้าช่วยเหลือ และเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงหลักในการทำงาน ส่วนการประชุมเกี่ยวกับ การดูแล

ถ้าเหมือง ทางน้ำสาธารณะพบว่าเป็นกลุ่มผู้สูงอายุมีความสนใจในเรื่องนี้ในระดับที่สูงกว่าคนในกลุ่มอื่นๆ (วัยหนุ่มสาว ร้อยละ 47.4 วัยกลางคน ร้อยละ 59.4 และวัยสูงอายุ ร้อยละ 77.8) เป็นเพราะส่วนหนึ่งกลุ่มผู้อาวุโสที่มีความรู้ในเรื่องของการจัดการเหมืองฝายที่ยังหลงเหลืออยู่ไม่กี่คนในหมู่บ้านบ้านสันทรายพัฒนา เช่นเดียวกับการร่วมแสดงความคิดเห็น และเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านที่คนสูงอายุมีส่วนร่วมมากกว่าคนวัยอื่นๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคนสูงอายุนอกจากมีประสบการณ์มากกว่าแล้วยังมีเวลาว่างมากกว่าคนวัยอื่น ที่น่าสนใจคือคนหนุ่มสาวก็มีส่วนร่วมสูงเหมือนกัน (วัยหนุ่มสาว ร้อยละ 68.4 วัยกลางคน ร้อยละ 50.0 และวัยสูงอายุ ร้อยละ 77.8)

สำหรับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมนั้นพบว่า(ตาราง 4.15)กลุ่มของวัยกลางคนนั้นมีบทบาทในการปฏิบัติกิจกรรมในการดูแล และขุดลอกลำเหมือง (วัยหนุ่มสาว ร้อยละ 57.9 วัยสูงอายุ ร้อยละ 44.4 และวัยกลางคน ร้อยละ 71.9) และการร่วมปฏิบัติในกิจกรรมการปลูกต้นไม้ (วัยหนุ่มสาว ร้อยละ 84.2 วัยกลางคน ร้อยละ 96.9 และวัยสูงอายุ ร้อยละ 77.8) มากกว่าวัยอื่นแสดงว่าการดูแล และขุดลอกลำเหมือง รวมทั้งการปลูกต้นไม้เป็นเรื่องที่ต้องใช้แรงงานมากต่างจากการเริ่มคิดที่อยู่ของกลุ่มผู้สูงอายุ แต่เมื่อปฏิบัติจริงจึงอยู่ที่วัยกลางคนที่มีความพร้อมทางด้านแรงงาน ความคล่อง และทักษะการทำงานมากกว่าคนในช่วงวัยอื่นๆ ในส่วนของวัยหนุ่มสาวนั้นพบว่ามีสัดส่วนที่สูงในการมีส่วนร่วมปฏิบัติกิจกรรม ที่เกี่ยวกับการดูแลสิ่งแวดล้อมในการทำงาน (วัยหนุ่มสาว ร้อยละ 94.7 วัยกลางคน ร้อยละ 78.1 และวัยสูงอายุ ร้อยละ 55.6) เช่นเดียวกับการมีส่วนร่วมเป็นแกนนำในการรับผิดชอบ โครงการก็มีคนหนุ่มสาวเข้ามามีส่วนร่วมสูงกว่าคนวัยอื่นซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ดีสำหรับอนาคตหมู่บ้าน(วัยหนุ่มสาว ร้อยละ 52.6 วัยกลางคน ร้อยละ 21.9 และวัยสูงอายุ ร้อยละ 11.1)

สำหรับการมีส่วนร่วม ปฏิบัติกิจกรรมการคัดแยกขยะ ปรากฏว่าทุกช่วงวัยเข้าร่วมกิจกรรมอยู่ในระดับที่สูงเช่นกัน (วัยหนุ่มสาว ร้อยละ 89.5 วัยกลางคน ร้อยละ 84.4 และวัยสูงอายุ ร้อยละ 100.0) แสดงว่ากิจกรรมการคัดแยกขยะเป็นเรื่องที่ไม่ไกลตัว เพราะการคัดแยกขยะอย่างน้อยเป็นการเริ่มจากครอบครัวเอง ซึ่งทุกคนย่อมมีส่วนร่วม และทุกวัยสามารถช่วยกันทำได้ เช่นเดียวกับการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมในด้านการประชาสัมพันธ์ พบว่าใกล้เคียงกันทุกช่วงวัย (วัยหนุ่มสาว ร้อยละ 57.9 วัยกลางคน ร้อยละ 59.4 และวัยสูงอายุ ร้อยละ 55.6) แสดงว่า เป็นเรื่องที่คนทุกวัยต้องช่วยเหลือกัน เพราะการพูดคุยส่งต่อข่าวสารกันนั้นบางครั้งคนในวัยเดียวกันพูดคุยกันมักจะคุยกันเข้าหูมากกว่า หากมีการชักชวนกันทำกิจกรรมคนในวัยเดียวกันมักจะช่วยกันได้ดีกว่าคนต่างวัยชักชวนกันไป

การมีส่วนร่วมในการประเมินผล(ตาราง 4.16)มีลักษณะทั้งการพูดคุยกันในขณะที่กำลังดำเนินกิจกรรมหรือกิจกรรมเสร็จสิ้นลง ซึ่งอาจถือเป็นการสังสรรค์ไปพร้อมๆ กันนั้น พบว่ากลุ่มวัย

กลางคน เป็นเหมือนหัวเรี่ยวหัวแรงในการทำกิจกรรม(วัยหนุ่มสาว ร้อยละ 73.7 วัยกลางคน ร้อยละ 93.8 และวัยสูงอายุ ร้อยละ 66.7) อีกทั้งยังเป็นเหมือนตัวแทนครอบครัวซึ่งต่างมีภาระหน้าที่ และความรับผิดชอบติดตัวอยู่มากมายหลายอย่างการที่ได้เจอคนในวัยเดียวกันแต่ละครั้งจึงมีเรื่องให้พูดคุยถามถึงชีวิตความเป็นอยู่ โดยอาจรวมไปถึงการปรึกษาหารือกันอย่างไม่เป็นทางการหลังจากกิจกรรมเสร็จสิ้นลง รวมทั้งการมีส่วนร่วมประชุมสรุปผลงาน และร่วมพูดคุยถึงปัญหาอย่างเป็นทางการ พบว่าส่วนใหญ่เป็น กลุ่มคนวัยกลางคน(วัยหนุ่มสาว ร้อยละ 52.6 วัยกลางคน ร้อยละ 78.1 และวัยสูงอายุ ร้อยละ 55.6) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคนในวัยกลางคนส่วนใหญ่มีภาระหน้าที่ และตำแหน่งอยู่ในหลายๆ ฝ่ายของหมู่บ้านการประชุมสรุปผลงานอย่างเป็นทางการจึงเป็นเหมือนสิ่งที่จะต้องเข้าร่วม ต่างจากกลุ่มคนในช่วงวัยอื่นๆ ที่เข้ามาร่วมการประชุมในสัดส่วนที่น้อยกว่า

ผลที่ได้จากการศึกษาได้สะท้อนให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของคนแต่ละวัยนั้นแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ และสมรรถนะของร่างกาย รวมทั้งเวลาว่างที่แตกต่างกันออกไป เช่น คนสูงอายุที่มีทั้งประสบการณ์ และเวลาว่างมากกว่าคนวัยอื่น จึงสามารถเข้ามามีส่วนร่วมคิดร่วมประชุมได้มากกว่าวัยอื่น แต่ในทางปฏิบัติแล้วคนสูงอายุกลับมีสัดส่วนของการเข้าร่วมน้อยกว่าคนวัยอื่น(ทั้งนี้ยกเว้นกิจกรรมแยกขยะ) ส่วนกลุ่มวัยกลางคนที่มีทั้งความรู้ ประสบการณ์ และร่างกายที่แข็งแรงก็จะมีส่วนร่วมทั้งในการปฏิบัติที่เกี่ยวกับการชดเชยค่าเหมือง และปลูกต้นไม้มากกว่าคนวัยอื่น รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการประเมินผลสูงกว่าคนกลุ่มอื่นเช่นกัน

ตาราง 4.14 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามการมีส่วนร่วมประชุม และตัดสินใจ และช่วงอายุ

การมีส่วนร่วมประชุม และตัดสินใจ	ช่วงวัย		
	วัยหนุ่มสาว	วัยกลางคน	ผู้สูงอายุ
มีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อหาสาเหตุเกี่ยวกับ ปัญหาขยะ			
มีส่วนร่วม	84.2	84.4	88.9
ไม่มีส่วนร่วม	15.8	15.6	11.1
รวม	100.0(19)	100.0(32)	100.0(9)
มีส่วนร่วมในการประชุมเกี่ยวกับการดูแลลำเหมือง สาธารณะ			
มีส่วนร่วม	47.4	59.4	77.8
ไม่มีส่วนร่วม	52.6	40.6	22.2
รวม	100.0(19)	100.0(32)	100.0(9)
มีส่วนร่วมในการประชุมเกี่ยวกับการปลูกต้นไม้ /เพิ่มพื้นที่ สีเขียว			
มีส่วนร่วม	78.9	87.5	77.8
ไม่มีส่วนร่วม	21.1	12.5	22.2
รวม	100.0(19)	100.0(32)	100.0(9)
มีส่วนร่วมในการประชุมเกี่ยวกับปัญหาสภาพแวดล้อมใน การทำงาน			
มีส่วนร่วม	73.7	71.9	77.8
ไม่มีส่วนร่วม	26.3	28.1	22.2
รวม	100.0(19)	100.0(32)	100.0(9)
มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น และเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหา สิ่งแวดล้อม			
มีส่วนร่วม	68.4	50.0	77.8
ไม่มีส่วนร่วม	31.6	50.0	22.2
รวม	100.0(19)	100.0(32)	100.0(9)

ตาราง 4.15 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามการมีส่วนร่วมปฏิบัติ และช่วงอายุ

	ช่วงวัย		
	วัยหนุ่มสาว	วัยกลางคน	ผู้สูงอายุ
การมีส่วนร่วมปฏิบัติ			
มีส่วนร่วม และปฏิบัติกิจกรรมการคัดแยกขยะ			
มีส่วนร่วม	89.5	84.4	100.0
ไม่มีส่วนร่วม	10.5	15.6	
รวม	100.0(19)	100.0(32)	100.0(9)
มีส่วนร่วม และปฏิบัติกิจกรรมในการดูแล และขุดลอกลำเหมือง			
มีส่วนร่วม	57.9	71.9	44.4
ไม่มีส่วนร่วม	42.1	28.1	55.6
รวม	100.0(19)	100.0(32)	100.0(9)
มีส่วนร่วม และปฏิบัติในกิจกรรมการปลูกต้นไม้			
มีส่วนร่วม	84.2	96.9	77.8
ไม่มีส่วนร่วม	15.8	3.1	22.2
รวม	100.0(19)	100.0(32)	100.0(9)
มีส่วนร่วม และปฏิบัติกิจกรรมการดูแลสิ่งแวดล้อมในการทำงาน			
มีส่วนร่วม	94.7	78.1	55.6
ไม่มีส่วนร่วม	5.3	21.9	44.4
รวม	100.0(19)	100.0(32)	100.0(9)
เป็นแกนนำในการรับผิดชอบโครงการสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน			
มีส่วนร่วม	52.6	21.9	11.1
ไม่มีส่วนร่วม	47.4	78.1	88.9
รวม	100.0(19)	100.0(32)	100.0(9)
มีส่วนร่วมกับกิจกรรมในด้านการประชาสัมพันธ์			
มีส่วนร่วม	57.9	59.4	55.6
ไม่มีส่วนร่วม	42.1	40.6	44.4
รวม	100.0(19)	100.0(32)	100.0(9)

ตาราง 4.16 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามการมีส่วนร่วมประเมินผล และช่วงอายุ

	การมีส่วนร่วมประเมินผล	ช่วงวัย		
		วัยหนุ่มสาว	วัยกลางคน	ผู้สูงอายุ
ร่วมพบปะพูดคุย หรือสังสรรค์ กับคนในหมู่บ้านหลังจากทำกิจกรรมเสร็จสิ้นลง				
มีส่วนร่วม		73.7	93.8	66.7
ไม่มีส่วนร่วม		26.3	6.3	33.3
รวม		100.0(19)	100.0(32)	100.0(9)
มีส่วนร่วมประชุมสรุปผลงาน และร่วมพูดคุยถึงปัญหาที่เกิดจากการทำกิจกรรม				
มีส่วนร่วม		52.6	78.1	55.6
ไม่มีส่วนร่วม		47.4	21.9	44.4
รวม		100.0(19)	100.0(32)	100.0(9)

3) การเป็นสมาชิกกลุ่มกับการมีส่วนร่วม

ตามที่กล่าวมาแล้วในข้อ 4.4 ว่าความเป็นสมาชิกกลุ่มมีผลทำให้ทุกคนต้องเข้าร่วมกิจกรรมอย่างพร้อมเพียง และรับผิดชอบร่วมกัน ดังนั้นประเด็นที่น่าสนใจ คือ การเป็นสมาชิกกลุ่มมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมหรือไม่ ผู้ศึกษาจึงได้ทดสอบกับกลุ่มคัดแยกขยะ เพราะกลุ่มคัดแยกขยะเป็นกลุ่มแรกที่มีการทำกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านซึ่งปรากฏผลดังตาราง 4.17-4.19 ที่แสดงให้เห็นว่าผู้ที่ เป็นสมาชิกกลุ่มคัดแยกขยะเข้ามามีส่วนร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งการประชุมและร่วมตัดสินใจ การปฏิบัติและการประเมินผล ในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้ที่มีได้เป็นสมาชิกกลุ่มอย่างเห็นได้ชัดเจน ยกเว้นเพียงกิจกรรมเดียวคือ การปลูกต้นไม้ที่มีสัดส่วนของผู้เข้าร่วมสูงทั้งสองกลุ่ม โดยที่ผู้ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มมีสัดส่วนสูงกว่าผู้เป็นสมาชิกกลุ่มเล็กน้อย แสดงว่าการเข้าร่วมกิจกรรมมิได้เป็นผลมาจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม หากเป็นเพราะว่ากิจกรรมปลูกต้นไม้ในส่วนใหญ่มักจะกระทำในวันสำคัญ ได้แก่ วันแม่แห่งชาติ(12 สิงหาคม) วันพ่อแห่งชาติ(5 ธันวาคม) และวันสิ่งแวดล้อมโลก(5 มิถุนายน) ซึ่งมีผลให้คนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านเข้าร่วมกิจกรรมกันเป็นจำนวนมาก ผลที่ได้จากการทดสอบข้างต้นทำให้สามารถสรุปได้ว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มมีผลต่อการมีส่วนร่วมตามกล่าวที่มาข้างต้น

ตาราง 4.17 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามการมีส่วนร่วมประชุม และตัดสินใจ และการเป็นสมาชิกของกลุ่มคัดแยกขยะ

การมีส่วนร่วมประชุม และตัดสินใจ	กลุ่มคัดแยกขยะ	
	เป็นสมาชิก	ไม่เป็นสมาชิก
มีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อหาสาเหตุเกี่ยวกับ ปัญหาขยะ		
มีส่วนร่วม	92.3	71.4
ไม่มีส่วนร่วม	7.7	28.6
รวม	100.0(39)	100.0(21)
มีส่วนร่วมในการประชุมเกี่ยวกับการดูแลลำเหมือง ทางน้ำสาธารณะ		
มีส่วนร่วม	66.7	42.9
ไม่มีส่วนร่วม	33.3	57.1
รวม	100.0(39)	100.0(21)
มีส่วนร่วมในการประชุมเกี่ยวกับการปลูกต้นไม้ หรือเพิ่มพื้นที่สีเขียว		
มีส่วนร่วม	87.2	76.2
ไม่มีส่วนร่วม	12.8	23.8
รวม	100.0(39)	100.0(21)
มีส่วนร่วมในการประชุมเกี่ยวกับปัญหาสภาพแวดล้อมในการทำงาน		
มีส่วนร่วม	84.6	52.4
ไม่มีส่วนร่วม	15.4	47.6
รวม	100.0(39)	100.0(21)
มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น และเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน		
มีส่วนร่วม	59.0	61.9
ไม่มีส่วนร่วม	41.0	38.1
รวม	100.0(39)	100.0(21)

ตาราง 4.18 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามการมีส่วนร่วมปฏิบัติ และการเป็นสมาชิกของ
กลุ่มคัดแยกขยะ

การมีส่วนร่วมปฏิบัติ	กลุ่มคัดแยกขยะ	
	เป็นสมาชิก	ไม่เป็นสมาชิก
มีส่วนร่วม และปฏิบัติกิจกรรมการคัดแยกขยะ		
มีส่วนร่วม	92.3	81.0
ไม่มีส่วนร่วม	7.7	19.0
รวม	100.0(39)	100.0(21)
มีส่วนร่วม และปฏิบัติกิจกรรมในการดูแล และขุดลอกลำเหมือง		
มีส่วนร่วม	69.2	52.4
ไม่มีส่วนร่วม	30.8	47.6
รวม	100.0(39)	100.0(21)
มีส่วนร่วม และปฏิบัติในกิจกรรมการปลูกต้นไม้		
มีส่วนร่วม	87.2	95.2
ไม่มีส่วนร่วม	12.8	4.8
รวม	100.0(39)	100.0(21)
มีส่วนร่วม และปฏิบัติกิจกรรมการดูแลสิ่งแวดล้อมในการทำงาน		
มีส่วนร่วม	87.2	66.7
ไม่มีส่วนร่วม	12.8	33.3
รวม	100.0(39)	100.0(21)
เป็นแกนนำในการรับผิดชอบโครงการสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน		
มีส่วนร่วม	38.5	14.3
ไม่มีส่วนร่วม	61.5	85.7
รวม	100.0(39)	100.0(21)
มีส่วนร่วมกับกิจกรรมในด้านการประชาสัมพันธ์		
มีส่วนร่วม	69.2	38.1
ไม่มีส่วนร่วม	30.8	61.9
รวม	100.0(39)	100.0(21)

ตาราง 4.19 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามการมีส่วนร่วมประเมินผล และการเป็นสมาชิก
ของกลุ่มคัดแยกขยะ

	การมีส่วนร่วมประเมินผล		กลุ่มคัดแยกขยะ	
			เป็นสมาชิก	ไม่เป็นสมาชิก
ร่วมพบปะพูดคุย หรือสังสรรค์ กับคนในหมู่บ้านหลังจากทำกิจกรรมเสร็จสิ้นลง				
มีส่วนร่วม			87.2	76.2
ไม่มีส่วนร่วม			12.8	23.8
รวม			100.0(39)	100.0(21)
มีส่วนร่วมประชุมสรุปผลงาน และร่วมพูดคุยถึงปัญหาที่เกิดจากการทำกิจกรรม				
มีส่วนร่วม			74.4	52.4
ไม่มีส่วนร่วม			25.6	47.6
รวม			100.0(39)	100.0(21)

นอกเหนือจากการศึกษาในเชิงปริมาณข้างต้นแล้ว ผู้ศึกษายังได้นำข้อมูลจากการศึกษาเชิงคุณภาพมาวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่เป็นต้นเหตุของการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของประชาชน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

4) แขนงนำในหมู่บ้าน

แกนนำในหมู่บ้านอาจส่งผลต่อการเข้าร่วมของชาวบ้านทั้งนี้เพราะ แกนนำในหมู่บ้านมีความผูกพันในตำแหน่งที่ต้องกระทำตามหน้าที่ความรับผิดชอบ เช่น การต้องทำการชักชวนชาวบ้าน และต้องสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้าน

4.1) ความผูกพันในตำแหน่ง และการทำตามหน้าที่ความรับผิดชอบ

จากการสัมภาษณ์พบว่าแกนนำทางการในหมู่บ้านมักตอบว่าการเข้าร่วม โครงการต่างๆเป็นเรื่องของหน้าที่ และความรับผิดชอบต่อตัวเอง เพราะเป็นความผูกพันกับตำแหน่ง เมื่อแกนนำได้รับความไว้วางใจ จึงเป็นเหมือนความเชื่อถือและเกียรติที่ชาวบ้านมอบให้ในการเป็นผู้นำหรือรับผิดชอบหน้าที่จากชาวบ้าน โดยเฉพาะกับผู้นำที่เป็นทางการ ความผูกพันกับตำแหน่งดังกล่าวส่งผลให้เกิดความรับผิดชอบต่อกิจกรรมหรือโครงการ หากเป็นการกระทำที่มุ่งประโยชน์เพื่อหมู่บ้าน และกิจกรรมที่ดำเนินอยู่นั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ทำให้หมู่บ้านมีการพัฒนา เกิดความสวยงาม เป็นระเบียบ

แกนนำต่างๆ ต้องคอยดูแลรับผิดชอบเป็นอย่างดี และคอยกระตุ้นเตือนผู้ตามให้ร่วมด้วยเพราะการที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น เป็นเหมือนการกระทำเป็นตัวอย่างที่ดีให้ชาวบ้านได้เห็น เช่น กลุ่มแกนนำผู้ดูแลพื้นที่ทั้ง 6 พื้นที่ในการดูแลขยะมีทั้งบุคคลที่มีตำแหน่งต่างๆ เข้าร่วม เช่น ตัวแทนสมาชิก อบต.หนองแก้ว ประธานกลุ่มผู้สูงอายุ ประธานกลุ่มเยาวชน เป็นต้น

4.2) วิธีการชักชวนของแกนนำที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

แกนนำจากภายในหมู่บ้าน มีส่วนอย่างมากในการระดมชาวบ้านให้เข้ามาร่วมพัฒนาโดยวิธีการต่างๆ กัน ซึ่งบทบาทการระดมการมีส่วนร่วมของชาวบ้านตกอยู่ที่แกนนำจากภายในหมู่บ้าน ซึ่งมีวิธีการชักชวนชาวบ้านในรูปแบบต่างๆ ดังนี้

ในกรณีที่มีกิจกรรมการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมที่เกิดจากการริเริ่มขึ้นเองภายในหมู่บ้าน หรือเกิดจากการเสนอแนะจากภายนอกหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านมักประชุมปรึกษาหารือกันในกลุ่มแกนนำก่อน ส่วนใหญ่อาศัยกลไกของคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นจุดเริ่มต้น หรืออาศัยการปรึกษาหารือกับกลุ่มแกนนำสำคัญของหมู่บ้าน หลังจากนั้นจึงเรียกประชุมชาวบ้านเพื่อชี้แจงสาเหตุและเหตุผล และขอความร่วมมือ ในการประชุมชาวบ้านผู้ใหญ่บ้านที่ให้ข้อมูลเน้นไปที่ความเกรงใจ คือไม่บังคับ แต่รับฟังเสียงชาวบ้าน เมื่อชาวบ้านให้ความเห็นชอบแล้วก็เริ่มดำเนินการได้ อย่างไรก็ตามก็ได้ผู้ใหญ่บ้านให้ข้อสังเกตว่าตามปกติชาวบ้านไม่ค่อยมีปัญหา พุดงาย คือเมื่อทางการสั่งมาหรือผู้ใหญ่อ้างว่ากิจกรรมเกิดจากความต้องการของรัฐบาล เป็นเรื่องทางราชการ ก็มักยินยอมตามโดยดี

สำหรับบทบาทของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในการระดมการมีส่วนร่วมมีลักษณะเฉพาะตัว และมุ่งเป้าหมายกลุ่มย่อยมากกว่าผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทในการพบปะเจรจากับชาวบ้านเป็นกลุ่มหรือเป็นรายแล้วแต่กรณี เช่น พุดคุยกับเพื่อนบ้าน ญาติมิตรหรือหัวหน้าหมวด และขอให้บุคคลดังกล่าวช่วยกระตุ้นการเข้ามามีส่วนร่วมของบุคคลอื่นต่อไป เช่นเดียวกับกรรมการหมู่บ้าน ที่ใช้วิธีการสื่อสารโดยตรงมีลักษณะตัวต่อตัวมากขึ้น เช่น ใช้วิธีการเดินบอก บอกคนสนิทให้บอกต่อๆ ไป หรือวานให้ลูกหลานคนใกล้ชิดช่วยกระจายข่าว วิธีการดังกล่าวอาศัยความรู้สึกมักคุ้นเป็นส่วนตัว และความสำเร็จมักขึ้นกับสถานภาพของแกนนำ และการยอมรับตัวแกนนำ เช่น การเป็นผู้อาวุโสเป็นผู้ใหญ่ที่ใครๆ เกรงใจน่านับถือ หรือการช่วยเหลือปัจจัยทางด้านเงินได้แก่ การเลี้ยงข้าวเลี้ยงเหล้า เมื่อถึงคราวระดมการเข้าร่วมก็ทำให้ชาวบ้านมาเข้าร่วมค่อนข้างมาก

สำหรับแกนนำที่ไม่มีตำแหน่งหน้าที่อย่างเป็นทางการในหมู่บ้าน ได้อาศัยวิธีการเข้าร่วมโดยพบปะพุดคุยกับชาวบ้านอื่นๆ โดยตรง เน้นการชี้แจงตัวต่อตัว เช่น โดยการเยี่ยมเยียนถึงบ้านหรือเดินบอก และทำตัวเองเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นปฏิบัติตามหรือเกิดความเชื่อถือแก่ชาวบ้าน โดยในหมู่บ้านสันทรายการแบ่งพื้นที่เป็น 6 ส่วนนั้นมีผลต่อการรับผิดชอบช่วยกันดูแลหลายอย่างรวมถึงการชักชวน และประชาสัมพันธ์ภายในพื้นที่ของตัวเองให้เข้าร่วมทำกิจกรรม

4.3) พันธะสัญญาระหว่างแกนนำกับชาวบ้านในหมู่บ้าน

(1) ความรู้สึกจำเป็นต้องเข้าร่วม

ความรู้สึกจำเป็นต้องเข้าร่วม เกิดขึ้นจากกลไกทางด้านสังคมคือ บรรทัดฐาน เป็นเหมือนตัวบังคับหรือควบคุมความรู้สึก ความคิด และการกระทำของสมาชิกในสังคมในหมู่บ้าน เป็นลักษณะของความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ในสังคมที่มีต่อพฤติกรรม เรื่องใดถูกหรือผิด และอะไรคือสิ่งที่ควรกระทำไม่ควรกระทำ โดยจะเห็นว่าการชักชวนด้วยคำพูดคำจา หรือการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการร่วมกิจกรรมของแกนนำ ทำให้คนที่ไม่เข้าร่วมหรือปฏิบัติตามมักถูกชาวบ้านหลายคนมีการพูดตำหนิลบหลัง พฤติกรรมดังกล่าวจึงเป็นเสมือนการบังคับทางอ้อมที่ทำให้แกนนำและชาวบ้านเกิดความรู้สึกจำเป็นต้องเข้าร่วม โดยบางครั้งอาจเกิดจากเป็นกิจกรรมที่ทำกันมาเป็นประจำ เช่น การขุดลอกลำเหมืองสาธารณะประโยชน์ การพัฒนาด้านกายภาพของหมู่บ้าน เป็นต้น รวมทั้งการที่มีหน้าที่หรือตำแหน่งที่ต้องรับผิดชอบ เช่น การเป็นสมาชิกกลุ่ม เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้แกนนำ และชาวบ้านต้องเข้าร่วมกิจกรรม

(2) ข้อตกลงร่วม

การตกลงร่วมกัน อาจเป็นการเห็นชอบกันภายในที่ประชุมหรือการพูดคุยรับปากกันอย่างไม่เป็นทางการระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน ระหว่างชาวบ้านกับแกนนำก็ได้ การพัฒนาในอดีตที่ผ่านมาเคยมีบางครั้งในขณะที่มีการประชุมได้มีการนำเสนอบันทึกเพื่อให้มีการลงชื่อเข้าร่วมซึ่งหมายถึงต้องเข้าร่วมกิจกรรม ในบางครั้งแกนนำก็จะนำเสนอลงชื่อไปให้ลงลายมือชื่อกันถึงบ้าน การลงชื่อเป็นเหมือนการเห็นชอบ ขอมรับโดยส่วนใหญ่หากกิจกรรมที่ลงชื่อไปไม่เป็นภาระ การไม่เสียค่าใช้จ่ายอะไรมากนัก ถ้าเป็นประโยชน์กับหมู่บ้าน อีกทั้งถ้าหากในใบลงลายมือชื่อมีคนลงชื่อไว้แล้ว เป็นเหมือนการตอบสนองต่อความคิดเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น ชาวบ้านก็จะไม่ขัดข้อง และยินยอมลงลายมือชื่อเพื่อเป็นหลักฐานในการเข้าร่วมต่อไป

5) ความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอก

องค์กรภายนอกที่มีทั้งที่อยู่ใกล้เคียง เช่น วัด โรงเรียน องค์กรบริหารส่วนตำบล และที่อยู่ไกล เช่น องค์กรเอกชน(มูลนิธิ Y.M.C.A มูลนิธิไฮริช เบิลล์ กลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้านภาคเหนือ ฯลฯ) สถาบันการศึกษา(มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ฯลฯ) ที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือทั้งทางด้านเงินทุน การฝึกอบรม การนำไปทัศนศึกษา การให้ข้อมูลความรู้ทางด้านวิชาการ การร่วมมือปฏิบัติ ฯลฯ รวมทั้งการกระทำต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วตอนต้นๆ ล้วนมีส่วนสร้างศักยภาพให้กับชาวบ้าน ขณะเดียวกันการเข้ามาขององค์กรต่างๆ ก็ได้ช่วยกระตุ้นจิตสำนึกของชาวบ้านให้ได้

ตระหนักถึงความจำเป็นที่ทุกคนจะต้องกระทำเพื่อหมู่บ้าน จนนำไปสู่การมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้าน

ผลจากการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมเท่าที่กล่าวมาทำให้สรุปได้ว่า เพศ อายุ การเป็นสมาชิกกลุ่ม แขนงงานในหมู่บ้าน และความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอก ล้วนมีผลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน โดยที่ไม่สามารถระบุได้ว่าปัจจัยไหนสำคัญมากน้อยกว่ากัน ข้อมูลที่ศึกษาสามารถระบุได้แต่เพียงว่าปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ต่างมีส่วนส่งเสริมซึ่งกันและกัน

อย่างไรก็ตามข้อค้นพบจากการศึกษาครั้งนี้ได้แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของผู้คนในสังคมนั้นเป็นสิ่งที่มีความผูกโยงกับกลไกต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม และไม่สามารถอธิบายได้ด้วยเหตุผลใดเหตุผลหนึ่งเพียงอย่างเดียว

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved